

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
PEDAGOĢIJAS NODAĻA

**VECĀKĀ PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNU SOCIĀLO
PRASMJU VEICINĀŠANA ROTAĻU DARBĪBĀ**

BAKALAURA DARBS

Autors: **Nadežda Ozoliņa**

Stud. apl. no05 001

Darba vadītājs:

Asoc. prof., Dr. psych. Lūcija Rutka

RĪGA

2010

Anotācija

VECĀKĀ PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNU SOCIĀLO PRASMJU VEICINĀŠANA ROTAĻU DARBĪBĀ

Bakalaura darba autore: Nadežda Ozoliņa.

Bakalaura darba vadītāja: Asoc. prof., Dr. psych. Lūcija Rutka.

Bakalaura darba apjoms: 54. lpp., 47. literatūras avoti, 5. tabulas, 4. attēli,
10. pielikumi.

Bakalaura darba mērķis izpētīt, kā vecākā pirmsskolas vecuma bērniem attīstās sociālās prasmes rotaļu darbībā.

Pētījumi liecina, ka 67 % bērnu neprot organizēt saskarsmi: ieklausīties sarunas partnera teiktajā, rast izeju problēmsituācijās, līdzpārdzīvot (41; 82-86).

Problēmas nozīmīgums:

Bērnu dzīvē arvien lielāku un būtiskāku nozīmi iegūst sociālo prasmju apguve. Sociālo prasmju apguve raksturo cilvēka gatavību dzīvesdarbībai. Sociālā gatavība ir ļoti nozīmīgs rādītājs, kas nosaka, cik veiksmīgi bērns spēs iekļauties jaunās dzīves situācijās. Bērnam ir svarīgi būt patstāvīgam, ieņemt savu vietu ģimenē, sociālā grupā. Šajā stadijā rotaļai ir vadošā darbība. Izpildot dažādas rotaļu lomas, bērns sagatavojas dzīvei nepieciešamajām lomām, mācās analizēt un kontrolēt savu darbību, sadarboties ar citiem, paskatīties uz situāciju no cita viedokļa.

Lai labāk izprastu sociālas darbības attīstību un sociālo prasmju veicināšanas procesu pirmsskolā analizēti daudzu autoru darbi (psihologu, pedagogu). Kā nozīmīgākos teorētisko pamatu veidotājus var atzīmēt R. Bošu, D. Dzinteri, G. Svenci, I. Puškarevu, Ļ. Vigotski, Ē. Ēriksonu, Ž. Piažē un citus.

Atslēgas vārdi: sociālo prasmju veicināšana, rotaļu darbība, sociālā vide.

Summary

PROMOTION OF SENIOE PRE-SCHOOL CHILDREN'S SOCIAL SKILLS IN A PLAY

Thesis author: Nadezda Ozolina.

Scientific advisor: Dr. Psych., Assoc. Prof. Lucija Rutka.

Volume of work: 54 pages, 47 references, 5 tables, 4 images, 10 appendices.

The goal of this thesis is to explore the development course of the senior pre-school children's social skills in a play.

According to research, 67 percent of children are incapable of managing communication, i. e., they are incapable of listening to speech given by a communications partner, coming to the solution in problem cases or sharing a feeling of compassion for a communications partner (41; 82-86).

Problem significance:

The mastering of social skills among children is gaining a bigger and more essential role in the daily life of children. Acquired these social skills illustrate that a person is ready for social activity, and social readiness is a very essential factor determining the level of the readiness of a child for successful adaptation to and entering into new situations in daily life. It is important for a child to be self-dependent, to gain his/her part both in the family and in a social group. A play has the most essential role in this development stage, and by a range of role plays, a child is thus getting ready for roles essential in real life, learns to analyse and cope with his/her activities, master the ways to cooperate with other society members and to understand a definite case from other point of view.

Pieces of work by many authors (psychologists and teachers) had been analyzed in this thesis to have a deeper understanding of both the development of social activity and the process of promotion of the social skills at pre-schools. R. Bosa, D. Dzintere, G. Svence, I. Puskarevs, L. Vigotskis, E. Eriksons, J. Piaget and other authors can be listed as the most important developers of the relevant theoretical base.

The relevant keywords: the promotion of social skills, a play, the social environment.

Saturs

Ievads.....	5
1. Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu fiziskās un psihosociālās attīstības raksturojums	7
2. Rotaļa un tās nozīme bērna attīstībā	14
2.1 Rotaļu būtība un funkcijas.....	14
2.2 Rotaļu veidi.....	16
2.3 5 – 7 gadu veciem bērniem atbilstošo rotaļu raksturojums.....	20
3. Sociālo prasmju attīstība pirmsskolā.....	23
3.1 Sociālo prasmju būtība un veidi.....	23
3.2 Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju īpatnības.....	27
3.3 Rotaļa kā sociālo prasmju veicinātāja pirmsskolā.....	29
4. Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju attīstības izpēte rotaļu darbībā.....	32
4.1 Pētījuma bāzes un pētījuma metožu apraksts.....	32
4.2 Sociālo prasmju attīstības izpēte pirms izmēģinājumdarbības.....	34
4.3 Pedagoģiskas izmēģinājumdarbības programma.....	41
4.4 Sociālo prasmju attīstības izpēte pēc izmēģinājumdarbības.....	43
Secinājumi.....	50
Literatūras saraksts.....	52
Pielikumi.....	55

IEVADS

Sociālās prasmes un iemaņas ir nepieciešamas cilvēkam sociālajā mijiedarbībā. Sociālās prasmes ir nepieciešamas, lai cilvēks prastu darboties, sadarboties ar citiem cilvēkiem, izmantot savu pieredzi un iegūt jaunu pieredzi, apzinātos atbildību par sevi un savu saskarsmi ar citiem cilvēkiem.

Sociālās prasmes ir ļoti svarīgas katra cilvēka dzīvē un tās sāk attīstīties jau agrā bērnībā. Veidojoties bērna attiecībām ar citiem cilvēkiem, tiek apgūtas sociālās prasmes. Un, savukārt, apgūstot sociālās prasmes, veidojas attiecības ar citiem cilvēkiem un vide, kurā bērns dzīvo.

Sekmīga bērnu sociālo prasmju veidošanās notiek bērnu un pieaugušo mijiedarbība socializācijas procesā (1;21 - 23). Ikviens cilvēks veidojas par personību, dzīvojot un augot savā mikrovidē, tālāk pārejot plašākā telpā – makrovidē. Sabiedrības ietekmju kopumu uz cilvēka personības attīstību dēvē par socializāciju. Bērns atrodas savstarpējās attiecībās ar citiem cilvēkiem jau no dzimšanas. Vispirms viņš savstarpējās attiecības apgūst ģimenē. Vēlāk, bērnudārzā, viņš vieglāk vai grūtāk iekļaujas bērnu grupās, mācoties veidot savstarpējās attiecības ar citiem vienaudžiem (8;115). Šajā procesā indivīds apgūst uzvedības modeļus, sociālās normas un vērtības, kas nepieciešamas veiksmīgai funkcionēšanai sabiedrībā.

Bērniem bieži ir saskarsmes problēmas, viņi nespēj saprast un ievērot pieaugušo ieteikumus, nespēj ievērot attīstībai atbilstošās higiēniskas, pieklājības un uzvedības normas. Pedagoģes G. Sčukinas pētījumi liecina, ka 67 % jaunāko klašu skolēnu neprot organizēt saskarsmi: ieklausīties sarunas partnera teiktajā, rast izeju problēmsituācijās, līdzpārdzīvot (41;82 - 86).

Viens no veidiem kā var palīdzēt bērniem veicināt viņu sociālās prasmes, tā ir rotaļu darbība.

Lai labāk izprastu šīs tēmas būtību, bakalaura darbā bija izstudēta daudzu autoru zinātniski teorētiskā bāze un tika pielietotas dažādas pētnieciskās metodes lai izstrādātu vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju izpētes programmu. Kā nozīmīgākos teorētisko pamatu veidotājus var atzīmēt R. Bošu, D. Dzinteri, G. Svenci, I. Puškarevu, Ļ. Vigotski, Ē. Ēriksonu, Ž. Piažē un citus.

Vecākā pirmsskolas vecumā bērnam piemīt iniciatīva un enerģija darboties, un tas rada pozitīvu noskaņojumu, bet atrodoties sabiedrībā bērnam ir jāpakļaujas sociālām normām un noteikumiem. Ar rotaļas palīdzību bērni ļoti labi var apgūt sociālās normas un lomas, atbilstoši dzimumam un sociālajam statusam.

Pētījuma objekts – 5-7 gadus vecu bērnu rotaļu darbība.

Pētījuma priekšmets – 5-7 gadus vecu bērnu sociālo prasmju attīstība.

Pētījuma mērķis – mērķis izpētīt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju attīstību rotaļu darbībā.

Hipotēze: Rotaļu darbībā iespējams veicināt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju attīstību.

Pētījuma uzdevumi:

1. Izpētīt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par vecākā pirmsskolas vecuma bērnu fizisko un psihosociālo attīstību.
2. IZanalizēt rotaļu būtību, veidus un to nozīmi bērna attīstībā pirmsskolā.
3. IZanalizēt sociālo prasmju veidus un to attīstību pirmsskolā.
4. Praktiski izpētīt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju attīstību rotaļu darbībā;
5. Apkopot un izvērtēt sociālo prasmju attīstības pētījuma rezultātus pirms un pēc izmēģinājumdarbības.

Pētījumu metode:

- Zinātniskās literatūras un avotu analīze.
- Pedagoģiskais novērojums.
- Pedagoģiskā izmēģinājumdarbība.
- Dokumentācijas analīze.

Pētījuma bāze: Pirmsskolas izglītības iestādes X, 18 bērni vecumā no 5 - 7 gadiem.

Pētījuma posmi:

1. Zinātniskās literatūras izziņāšana - 2010. g. septembris.
2. Bērnu sociālo prasmju veicināšana - 2010g. oktobris – decembris.
3. Rezultātu apkopojums un analīze – 2010.g. decembris.

1. VECĀKĀ PIRMSSKOLAS VECUMA BĒNU FIZISKĀS UN PSIHOSOCIĀLĀS ATTĪSTĪBAS RAKSTUROJUMS

Pirmsskolas vecumā veidojas personības kodols, kas ietekmē cilvēka turpmāko dzīvi. Šajā vecumā bērna attīstība notiek visās viņa psihiskās dzīves jomās – bērns apgūst un sistematizē milzīgu jutekliskās informācijas daudzumu, tā pilnveidojot sajūtu un uztveres procesu, domāšanu, iztēli, tīšās uzmanības un loģiskās iegaumēšanas spējas.

Bērnam attīstoties, katrā dzīves periodā attīstās *fiziskās, kognitīvas un psihosociālās* darbības procesi. Lai labāk izprastu sociālo prasmju attīstību pirmsskolas vecumā, izanalizēsim bērna fizisko un psihosociālo attīstību.

Nepieciešami izskatīt *fiziskās attīstības* īpatnības bērniem vecākā pirmsskolas vecumā.

Pirmsskolas vecuma bērns atrodas pastāvīgā attīstībā. Bērns aktīvi apgūst apkārtējo pasauli (dabu, lietas, parādības), uzvedību tajā, attieksmi pret to, kā arī veido sākotnēju vērtību izpratni. Lai bērns attīstītos vienmērīgi un vispusīgi, liela nozīme ir viņa fiziskajai attīstībai. Bērna attīstības būtība ir ietverta viņa attīstības veselumā (viengabalainībā) - rūpēs par veselību, fizisko un psihisko labklājību (12;9).

Aug aktīvā ķermeņa masa, notiek visu ķermeņa izmēru palielināšanās, bet attīstība nav tikai augšana – pilnveidojas orgānu funkcijas, palielinās visa organisma fiziskās un garīgās darba spējas. Spēks bērniībā dubultojas laikā no 3. Līdz 11 dzīves gadam.

G.Svence atzīmē, ka šajā periodā raksturīga liela kustību aktivitāte, augšana, koordinācijas spēju pilnveidošanās. Bērni jau spēj veikt sarežģītas kustības: lēkāt un balansēt uz vienas kājas, rāpties pa stieņiem, izdarīt dažādus palēcienus utt. Tāpēc pirmsskolas vecuma bērnus iesaista dažādās sporta nodarbības, tomēr komandu spēles un sacensības šī vecumā nav piemērotas. Piecus gadus vecs bērns ir fiziski veikls, ar labu kustību koordināciju, tāpēc arī daudz labāk notur līdzsvaru. Taču sīko pirkstu muskulatūra vēl tikai attīstās, tāpēc šajā vecumā bērniem var būt grūti griezt ar šķērēm, līmēt papīra aplikācijas, precīzi krāsot, nepārkrāsojot malu u.c. Sestajā dzīves gadā bērns jau cenšas noskaidrot, kāpēc kustības jāizpilda vienādi vai otrādi, viņi salīdzina savas un citu bērnu kustības un pārdzīvo, ja nespēj pietiekami labi izpildīt attiecīgo kustību (31;77 - 78).

Bērnu muskuļi šajā periodā ir labāk attīstīti nekā bērnu spēja tos kontrolēt. Lai gan sīkā pirkstu muskulatūra vēl tikai attīstās, tāpēc 4 –5 gadu vecumā bērniem var būt grūti griezt ar šķērēm, precīzi nokrāsot malu, līmēt papīra aplikācijas, uzvērt krelles [45].

A. Špona uzskata, ka šīnī vecumposmā veidojas bērnu prasmes un iemaņas koncentrēt skatienu uz sīkām lietās un vienlaicīgi uz vairākām. Redzes asums un binokulārās redzes optimums tiek sasniegts 6 – 7 gadu vecumā (acu un roku koordinācija).

Zēniem šajā periodā ir labāk attīstīti lieli muskuļi un viņi izturīgāki, bet meitenēm ir labāk attīstīta sīkā pirkstu muskulatūra, kā arī tās ir mierīgākas un precīzākas [44].

Ir redzams, ka bērniem no 5-7 gadu vecumam padodas visas kustības ar komplicētām koordinācijām, ja vien tas neprasa lielu spēku, izturību un ātrumu.

Tagad jāaplūko *kognitīvās attīstības* īpatnības bērniem vecākā pirmsskolas vecumā. Tas saistās ar izziņas procesu un runas attīstību.

Par kognitīvas attīstības faktoriem psihologi uzskata manipulācijas ar priekšmetiem un saskarsmi ar pieaugušajiem un vienaudžiem, ka arī smadzeņu šūnu nobriešanu, CNS izmaiņas (31;78 - 79).

Pamatinformāciju par apkārtējo pasaules īstenību bērns uztver ar izziņas procesiem – sajūtām, domāšanu, runu, iztēli.

Ž. Piažē kognitīvo attīstību saista ar intelektu, domāšanu, kas 4-7 gadu vecumā norisinās kā pāreja no atdarināšanas un refleksijas uz loģisko spriestspēju. Šajā periodā zināšanas turpina veidoties kopējā sistēmā - vienotos uztveres tēlos, iekšējās kognitīvas shēmās. Kognitīvos psihe procesus Ž. Piažē saista ar šādiem psihe mehānismiem: operācijas, asimilācija, akomodācija, līdzsvars.

Sajūtas ir visu zināšanu avots. Sajūtas ir pirmais izziņas process ar kura palīdzību tiek saņemta informācija no ārējās un iekšējās pasaules (15;4).

Pirmsskolas vecuma bērnu vispusīgā attīstībā liela nozīme ir sensorajām spējām (dzirdei, redzei, ožai). Tās ir saistītas ar izziņas procesiem un tās attīstās savstarpējā mijiedarbībā.

Uz sajūtu veidu pamata bērnam veidojas priekšstats par apkārtējās pasaules dažādu lietu izzināšanu, sarežģītas īstenības atspoguļošanas formas: uztvere, priekšstats, domāšana, atmiņa jēdziens, spriedums, slēdziens.

5 -7 gadu vecumā bērns apkārtni izzina, galvenokārt ar pirmās signālu sistēmas palīdzību, respektīvi, ar saviem sajūtu orgāniem tieši uztverot lietu un parādības īpašības.

Domāšana ir augstākā psihiskās attīstības forma un intelektuālās darbības sastāvdaļa. Tas ir izziņas process, kam raksturīga vispārināta un ar valodu pastiprināta objekta īstenības atspoguļošana cilvēka apziņā (38;41).

Domāšana attīstās uz jutekliskās izziņas un praktiskās darbības pamata un pārsniedzot tās robežas, dod iespēju dziļāk un plašāk izzināt pasauli.

Vecākā pirmsskolas vecuma bērna prāta attīstība ir nozīmīgākā viņa vispārējās psihiskās attīstības sastāvdaļa, pamats bērna sagatavotībai mācībām skolā un visai turpmākai dzīvei. Pati prāta attīstība ir sarežģīts process: tā ietver izziņas interešu izveidošanos, visdažādāko zināšanu un iemaņu uzkrāšanu, kā arī valodas apguvi.

Pirmsskolas vecumā bērna domāšanas attīstība ir ļoti nozīmīga, lai bērns būtu sagatavots mācībām skolā un turpmākajai dzīvei. Domāšanas process notiek darbībā un saskarsmē ar priekšmetiem un cilvēkiem.

Bērnam attīstās vairāki domāšanas veidi (34;84):

- uzskatāmi tēlaina;
- verbāli loģiskā domāšana.

G. Svence uzskata, ka pirmsskolas vecumā bērniem ir raksturīga uzskatāmi konkrētā, tēlainā domāšana, jo iztēle bērnībā ir vislabāk attīstītākais izziņas process, jo bērns labāk saprot to, ko redz, nevis to, ko dzird.

Uzskatāmi tēlainā domāšana, tas ir domāšanas veids, kurā bērns operē ar vairāk vai mazāk pilnīgiem (subjektīviem) īstenības objektu „attēliem”. Bērna domāšana konkrētā tēlainība skaidri atklājas domāšanas vārdisko formu attīstības procesā, pirmām kārtām jēdzienu apguves procesā (19;232).

Savukārt verbālā domāšana ir pats jaunākais cilvēka abstraktās domāšanas veids, kas īstenojas ar tiešas runas vārdu starpniecību, t. i., operējot ar informāciju, kas abstrahēta, idealizēta un iekšējās runas vārdu subjektīvas jēgas formā fiksēta atmiņā.

Pēc G. Svences domām loģiskā domāšana pirmsskolā attīstās pamazām, pieredzes kļūdu un mēģinājuma rezultātā.

Modeļu tēlainā domāšana – iespēja domās risināt uzdevumus rodas, pateicoties tam, ka tēli, kurus izmanto bērns, iegūst vispārinātu raksturu. Tajos tiek atspoguļotas tikai tās priekšmeta īpatnības, kuras ir būtiskas konkrēta uzdevuma risinājumam. Prāta spēju attīstības pamatā ir bērna prasme veikt aizvietošanas un uzskatāmās modelēšanas darbības, kuru pamati un pirmsākumi meklējami rotaļā (30;4).

Var **secināt**, ka bērniem pirmsskolā domāšana atšķiras citam no cita, jo katram ir sava dzīves pieredze un intelektuālo spēju attīstības pakāpe. Bērna domāšanas attīstībā liela nozīme ir runai, tās ir savstarpēji saistītas.

Runa ir savdabīga forma, kā cilvēks izzina priekšmetus un īstenības parādības un līdzekļus cilvēku saskarsmei vienam ar otru (19;76).

Viena no galvenajām psihiskās attīstības veicinātājām pirmsskolā ir runa. Bērna runas attīstību nosaka sociāli ekonomiskā vide, kurā aug bērns. Vecākā pirmsskolas vecumā bērnam pieaug vārdu krājums līdz 4000 vārdiem. Valoda kļūst skaista, izteiksmīga, radoša. Tiek intensīvi apgūtas runas gramatiskās formas un jauni abstrakti jēdzieni.

Runa attīstās no egocentriskās uz dialoga konteksta runu (31;85-86):

- bērns mācās izprast cita cilvēka domas un runas iekšējo loģiku;
- būtiskas izmaiņas norisinās valodas gramatiskā veidojuma apgūvē;
- attīstās iekšējā runa. Sarunu valodas un izteiksmīgās runas attīstība ļoti cieši saistīta ar iekšējās runas veidošanos.

Uz bērna dabiskās ziņkāres pamata attīstās izziņas intereses un pilnveidojas runa. Vecākajā pirmsskolas vecumā bērns runu sāk izmantot savas darbības plānošanā un regulācijā. Sākumā savu darbību komentē skaļi, vēlāk pārejot uz runu domās (17;65).

Uzmanība ir gribas process, tā attīstās aktīvā darbībā. Bērna uzmanību izraisa tikai pievilcīgie objekti, kurus pavada emocionāls pārdzīvojums. Bērns uz uztveres objektu koncentrēties tik ilgi, kamēr būs interese.

Uzmanības attīstībā notiek izmaiņas, pieaug uzmanības stabilitāte, var saglabāt stabilu uzmanību 95-100 minūtes, darbošanās ilgums sasniedz līdz 628 minūtēm.

Bērnam darbojoties, paplašinās uzmanības apjomi un veidojas tīšā uzmanība, kas virza gribas piepūli, apzinoties nepieciešamību būt uzmanīgam.

- Netīšā sekundārā uzmanība prasa piepūli un tā izpaužas, kad bērni ir aizņemti saistošā darbībā (19;173).
- Netīšā primārā uzmanība ir raksturīga maziem bērniem.

G. Svence uzskata, ka uzmanību šajā vecumā reti kad izraisa iekšējie nosacījumi, tāpēc var apgalvot, ka uzmanība pirmsskolas vecumā ir pārsvarā netīša.

Ar *atmiņas* palīdzību bērns saglabā, reproducē un iegaumē informāciju. Atmiņa attīstās no netīšās uz tīšo iegaumēšanu saglabāšanu un tīšo reproducēšanu. Var pateikt, ka atmiņa vecākā pirmsskolas vecumā vairāk ir netīša, bet bērnam pilnveidojoties, šajā posmā notiek pāreja no netīšās uz tīšo atmiņu, no vienkāršāka uz sarežģīto.

Pirmsskolā iegaumēšanas metodika balstās uz rotaļu un spēļu elementiem. Bērni izmanto galvenokārt atkārtotību, spēj atrast līdzīgo un atšķirīgo (34;83).

Bērna intelektuālajā attīstībā liela nozīme ir tēlainai atmiņai, kura bagātinās pirmsskolas vecumā. Vecākās pirmsskolas vecuma bērniem attīstās tēlainās kustības un verbālā atmiņa

(dzirdes, redzes, kustību). Tēlainu atmiņu attīsta ar jaunas informācijas iegūšanu ar redzes tēliem un priekšstatiem.

Ar atmiņu ir tieši saistīta *iztēle*, kas atspoguļo uztveres pārdzīvojumus. Īstenības atspoguļojumi, kombinējot agrāko uztvērumu tēlus sauc par iztēli.

Vecākā pirmsskolas vecumā *iztēle* ir tīša un aktīva. Iztēles attīstība kopumā ir cieši saistīta ar bērna kognitīvo attīstību. Iztēle šajā vecumposmā ir izteikta, bērns fantazē par iedomātajiem tēliem bez priekšmetiskās konkrētās uzskatāmās bāzes. Bieži vien bērna fantāzijas saplūst ar dzīves realitāti (13;35).

Darbībai ir izpildes funkcija, bērns spēj plānot un paredzēt savas rīcības sekas. Šajā vecumposmā izveidojas dažādas iemaņas, kuras jāpildinveido aktīvā darbībā. Atkārtotā darbībā tās kļūst noteiktas un noturīgas.

Liela nozīme ir kustību motoriskajai attīstībai, tā attīsta mehānisko atmiņu.

Pirmsskolā bērnam lielā mērā jau izveidojas pašvērtējums, tomēr ir ļoti atkarīgs no pieaugušā novērtējuma (35;113).

Apkārtējo pasauli bērns atspoguļo divos līmeņos:

- tiešajā – ar sajūtām un uztveri;
- netiešajā – ar domāšanu, runu un iztēli.

Abos šajos līmeņos darbojas atmiņa un uzmanība.

Ar atmiņu bērns iegaumē, saglabā un reproducē iegūto informāciju, ar uzmanību tiek virzīta un vadīta, kā arī kontrolēta izziņas darbība.

Tagad jāaplūko *psihosociālās attīstības* īpatnības bērniem vecākā pirmsskolas vecumā.

Psihosociālā krīze šajā posmā ir: *ierosmes, iniciatīves, attīstība vai vainas sajūtas* veidošanās [44].

Viens no pirmsskolas perioda psihiskās attīstības priekšnosacījumiem ir lomu un sižeta rotaļu spēlēšana (bērni sevi sāk identificēt ar noteiktām lomām, sāk ieverot rotaļu noteikumus, seko tiem līdz, tādējādi attīstot paškontroli un normu izpratni, apgūst sociālas uzvedības normas). Šī perioda psihiskā attīstība ir pamatā pārējo attīstības periodu rezultātiem (31;77).

Intelektuālo, kognitīvo psihi procesu attīstība ir saistīta ar galveno darbības veidu šajā vecumā – *rotaļu darbību*. Rotaļās un spēlēs bērns apgūst paškontroles iemaņas, kas vēlāk pāriet uz ikdienas dzīvē. Pirmsskolas vecuma bērns intensīvi atdarina pieaugušo stāju un uzvedību. Sevišķi svarīgi ir pozitīvie un emocionālie sakari ar apkārtējiem cilvēkiem.

Līdzās bērnu vecumposma īpatnībām vērā ņemams ir arī individuālais psihodinamiskais raksturojums. Jebkura vecumposma vienaudžu vidū ir gan izteikti emocionālie un

nesavaldīgie, gan lēnie un mierīgie bērni. Izpaužas indivīdam piemītošais, lielā mērā iedzimtības nosacītais, viņam vien raksturīgais temperamenta tips, kas atkarīgs no nervu procesu spēka, kustīguma un līdzsvarotības.(16;31)

Ja uzvedība neatbilst sevī pieņemtajiem aprūpētāju morāles standartiem, tad bērns var pārdzīvot vainas sajūtu. Pretējā - saskaņas variantā attīstās pašapziņa, kas sekmē ierosmi attīstīt visādas prasmes, aktīvi lemt un rīkoties.

Ir divi galvenie pašcieņas attīstības avoti:

- salīdzinot sasniegumus ar mērķiem - jo vairāk sasniegumi tuvina mērķim, jo lielāka pašcieņa veidojas bērnam;
- izjūtot cita cilvēka mīlestību, labestību, atzinību, atbalstu.

Sekmīga sava "es" apzināšanās procesa attīstībā pašcieņas attīstībai ir liela loma. Tā veicina patstāvību, iniciatīvu, aktīvu darbību, palīdz pārvarēt neveiksmes, pretdarbojas nedrošībai, vainas izjūtām.

Pašcieņa veidojas no attiecībām ar vecākiem. Bērns nevar izjust pašcieņu (vai arī tā samazinās), ja viss, ko viņš dara, tiek uzskatīts par kaut ko mazsvarīgu, nenozīmīgu, vai arī vispār dominē kritiska vecāku attieksme.

Psiholoģiskā gatavība ir bērna intelektuālās attīstības kvalitatīvā savdabība un tās personības raksturotāji iezīmes, bet kurām nav iespējams sekmīgs darbs skolā [44].

Pirmsskolas perioda beigās bērnam, kurš nav bijis bērnu kolektīva, ir jāapgūst prasme darboties tajā. Ir jānodrošina sociālā attīstība, kas ietver sevī jutīgumu pret apkārtējiem cilvēkiem, izpratni par slikto un labo, saudzīgu attieksmi pret lietām, spēju kontaktēties ar vienaudžiem un pieaugušajiem, spēju respektēt citu viedokli un piedāvāt savu viedokli, prasmi patstāvīgi izvēlēties nodarbošanos, spēju iesaistīties rotaļās un, ja nepieciešams, arī pagaidīt savu kārtu (12;9).

Ir jāatzīmē, ka kustību koordinācijai, kustību veiklībai, kaulu muskuļu sistēmas attīstībai ir milzīga nozīme, lai bērns spētu izturēt skolas slodzi, bet vēl ir ļoti nozīmīga bērna emocionālā labsajūta. Ja bērns ir fiziski attīstīts, viņš vieglāk pieņem pārmaiņas, labi jūtas vienaudžu kolektīvā un ir emocionāli atsaucīgs. Ja bērns pirmsskolas periodā ir atradies vidē, kur labvēlīgi, ar lielu atsaucību uz klausīti visi viņa jautājumi, visādi veicināts, atbalstīts pats jautāšanas, interesēšanās process, tad stiprinās vēlme izzināt jauno, kas viegli attīstās interesē par skolu (arī kā izziņas vajadzību apmierināšanas vietu).

Intelektuālo, kognitīvo, psihi procesus attīstība ir saistīta ar galveno darbības veidu šajā vecumā - ar *rotaļu darbību*. Rotaļa ir pirmsskolas vecuma bērna dzīves neatņemama sastāvdaļa, kas ir pamats bērna audzināšanā un attīstības nodrošināšanā. Rotaļa rada bērnam

emocionālo komfortu, līdzsvaru, apmierinājumu, prieka, brīvības un drošuma sajūtu. Rotaļājoties bērni attīsta domāšanu, iztēli, jaunradi, gūst plašu pārdzīvojumu spektru, kura rezultātā veidojas estētiska apkārtnes uztvere. Rotaļa ir gribas attīstības skola, kurā mācās izpildīt noteikumus, ko variē rotaļnieki (12;25).

Bērniem svarīgāks pats rotaļas process, bet ne rezultāts. Pētījumi pierāda, ka rotaļa vienlaicīgi pilnveidojas dažādas bērna attīstības jomas (kognitīvā, sociālā, emocionālā, motorā u.t.t.), kuri ir savstarpēji saistīti (8;22).

Apkopojot zinātniskās literatūras analīzi, var **secināt** ka:

1. Bērnu *fizisko attīstību* iespējams veicināt nodrošinot ar regularitāti un racionalitāti uzturā, atpūtā, aktīvu darbošanos un kustību aktivitātes maiņu atbilstoši bērna individualitātei un veselības stāvoklim. Bērniem no 5-7 gadu vecumam ir koordinācijas un līdzsvara attīstība, vājāk attīstīta sīkā pirkstu muskulatūra.

2. Bērnu *kognitīvā attīstība* - vecākās pirmsskolas vecuma bērns pamatinformāciju par apkārtējo pasauli, tās raksturīgajām iezīmēm, iegūst ar izziņas procesiem: sajūtām, uztveri, domāšanu, runu, atmiņu, iztēli. Tas saistās ar izziņas procesu un runas attīstību. Kognitīvā attīstība saistīta ar intelektu, domāšanu, kas 4-7 gadu vecumā norisinās kā pāreja no atdarināšanas uz refleksijas un loģisko spriestspēju.

3. Uz *sajūtu* veidu pamata bērnam veidojas priekšstats par apkārtējās pasaules dažādu lietu izzināšanu (uztvere, priekšstats, domāšana, atmiņa, jēdziens, spriedums, slēdziens). Attīstās verbāli loģiskā un uzskatāmi tēlaina *domāšana*. Pirmsskolas vecumā bērniem ir raksturīga uzskatāmi konkrētā, tēlainā domāšana, jo iztēle bērnībā ir vislabāk attīstītākais izziņas process. *Runa* ir viena no galvenajām psihiskās attīstības veicinātājām pirmsskolā. Attīstās verbāli loģiskā *runa*. *Uzmanība* pārsvarā vēl ir netīša. Stauji notiek *tīšās atmiņas* attīstība, iegaumēšanas galvenā stratēģija ir atkārtošana. Labāk attīstīta pazīšana nekā reproducēšana. *Iztēle* ir vislabāk attīstītais process pirmsskolas vecumā, tā ir tīša un aktīva. Apkārtējo pasauli bērns atspoguļo divos līmeņos: *tīšajā* – ar sajūtām un uztveri, *netīšajā* – ar domāšanu, runu un iztēli.

4. Bērnu *psihosociālā attīstība* notiek socializācijas procesā, kurā attīstās saskarsmes prasmes starp bērniem, kā arī starp bērnu vecākiem un citiem pieaugušajiem. Pašvērtējuma attīstība saistās ar pieaugušo doto vērtējumu, un arvien nozīmīgāks kļūst vienaudžu dotais vērtējums. Attīstās tendence salīdzināt sevi ar citiem. Saskarsmes prasmju, iemaņu attīstība. Sekmīga sava "es" apzināšanās procesa attīstībā pašcieņas attīstībai ir liela loma. Rotaļām liela nozīme kognitīvo procesu un saskarsmes procesu attīstībā.

2. ROTAĻA UN TAS NOZĪME BĒRNA ATTĪSTĪBĀ

2.1 Rotaļu būtība un funkcijas

Ikdienā bērni un pieaugušie bieži lieto vārdus – rotaļa, spēle, rotaļāties, spēlēties. Nereti, uzdodot jautājumu, ko viņš dara, skan atbilde: „Rotaļājos” vai „Spēlējos”. Ar šiem vārdiem mazulis apzīmē visdažādākās darbības: smilšu bēršanu spainītī, draiskošanos ar citiem bērniem, „ēdiena gatavošanu” lellēm utt.

Jāpiezīmē, ka vārds „rotaļa” būtībā nav zinātnisks jēdziens, precīzāk – tas vēl nav zinātniski pietiekami pamatots.

Pedagoģijas un psiholoģijas vārdnīcās ir skaidroti divi jēdzieni – „rotaļa” un „spēle”.

Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīcā rakstīts, ka *rotaļa* interesanta, izklaidējoša rakstura nodarbība laika īsināšanai, atpūtai, redzesloka paplašināšanai, pozitīvu attiecību veidošanai vai kādam noteiktam mācību mērķim; svarīga mācīšanās darbības bērniem pirmskolas un jaunākā skolas vecumā; bērna attīstības un audzināšanas pamatveids; jūtu, domāšanas un jaunrades skolas. *Spēle* tas ir īpašiem paņēmieniem un noteikumiem saistīta variatīvi situatīva radoša nodarbe, tās norise savstarpējo sacensību veidā (22;150 - 162).

Psiholoģijas vārdnīcā rakstīts, ka *rotaļa* ir aktivitāte, kas sniedz gandarījumu neatkarīgi no rezultāta; nenopietna un nemērķtiecīga darbība; viena no pamatīpašībām un izdomāta situācija. Tikpat svarīga ir bērnu brīva vēlmju izteikšana, iniciatīva un nenoteiktība; rotaļā notiek iemaņu un prasmju attīstības, pieaugušā darbības imitācija un manipulācija ar aizvietojošiem priekšmetiem. Dažreiz šo aizvietošanu saprot kā bērnu iztēles bagātību. Spēle ir rotaļā ar noteikumiem, kur ir savs sižets un galvenais īpatsvars pieder sociālai mijiedarbībai (27;124 - 138).

Salīdzinot rotaļu un spēļu skaidrojumus pedagoģijas un psiholoģijas vārdnīcās, tajās ir nelielas atšķirības. Rotaļas skaidrojumā vairāk ir uzsvērtā bērna brīvība, tās izklaidējošais raksturs, jaunrade, vienlaikus noradot uz tās lomu bērna attīstības. Turpretī spēles skaidrojumā akcentēti tās noteikumi, sacensības moments, bērnu sociālā mijiedarbība (8;34).

Ir uzskatāms, ka jēdziens „bērnu rotaļas” ietver sevī visas bērnu rotaļas, gan radošās rotaļas, gan spēles un tt.

Pirmsskolas vecuma rotaļa ir izšķirošais domāšanas un sociālās darbības attīstības faktors. Bērnam rotaļa ir brīva, neatkarīga, daudzveidīga aktivitāte, kurā viņš realizē savas

vēlēšanās un intereses, ko neierobežo pieaugušo prasības un aizliegumi. Viņam tā ir pašrealizācijas un pašizteikšanās līdzeklis (8;19).

Bērniem gan mājās, gan dārzā jābūt pietiekami daudz iespēju rotaļāties brīvi, konstruktīvi un ar izdomu. Rotaļājoties oriģinālajām idejām ir jārodas un jāattīstās. Jāveicina bērnu daudzvariāciju komunikēšanu ar atšķirīgiem materiāliem, jāveicina dažādo risinājumu meklējumi.

Izšķir divas rotaļu grupas – radošās un rotaļās pēc noteikumiem.

Rotaļās pēc noteikumiem ir saturs un noteikta darbības secība, uzdevuma risinājums saistīts ar zināmiem noteikumiem, kas ir obligāti visiem spēles dalībniekiem. Bērnu rotaļas ar noteikumiem izdomājuši pieaugušie. Pieaugušo uzskati par izglītību un audzināšanu ir izteikti spēles uzdevumā, kura risinājums bērnos rosina interesantu rotaļu darbību, ko viņš veic patstāvīgi, orientējoties uz spēles noteikumiem.

Radošās spēles, turpretim, izdomā paši bērni. Viņi izvēlas rotaļas saturu, kas atbilst spēles idejai, nosaka spēles tēmas, izmantojot savu pieredzi, domas, jūtas, attieksmi pret notiekošo (8;34 - 35).

Tādā veidā vecākā pirmsskolas vecuma bērnu psiholoģiskās īpatnības ir tādas, ko viņi rāda labvēlīgus priekšnoteikumus mācību – audzināšanas uzdevumu risināšanai šajā vecumā.

Rotaļu metode ir viena no vadmotīviem mācību procesā, kurā ir izteiktas emocijas. Pirmsskolas izglītībā rotaļa tiek akcentēta kā bērnu audzināšanas un socializācijas līdzeklis (4;36).

Dzintere uzskata, ka rotaļa ir sociāla darbība, kas sabiedrībā izpilda noteiktas funkcijas – nodod apgūto sabiedrības pieredzi no vienas paaudzes otrai.

Sīžetiskās lomu rotaļas bērni izdoma paši. Šajās rotaļas viņiem ir lielāka iespēja, kā jebkurās citās, patstāvīgi izraudzīties partnerus, tematus, izvērst sīžetu utt.

Pamatojoties uz savu pieredzi un interesi par apkārtējo dzīvi, kā arī audzinātājas ievirzes ietekmē bērni atspoguļo pieaugušo dzīves dažādās sfērās.

Rotaļās bērniem attīstās jūtas un emocijas, apgūst noteiktas zināšanas-uzvedības veidu, kuru viņi attēlo un pielīdzinās pieaugušajam.

Svarīga nozīme ir dramatizētājām celtniecības rotaļām un citām rotaļām, kuras rodas pēc bērnu iniciatīvas un kurās arī tiek organizētā un noris audzēkņu dzīvē, veidojas bērnu kolektīvs un savlaicīgi atspoguļojas, tas ko viņi redz, zina, mīl, kas viņus satrauc un interesē (2;38).

R. Boša uzsver, ka rotaļa saglabājama kā bērības neatņemama sastāvdaļā, saglabājama kā pamats bērna audzināšanā un attīstības nodrošināšanā.

Caur rotaļu bērns iepazīst tās personības īpašības, kas kļūst par pamatu viņa pašapziņas struktūrā. Rotaļu metode un tās paņēmieni mācību laikā bērna rada ieinteresētību, pozitīvas emocijas, palīdz koncentrēt uzmanību par izvirzīto konkrēto mācību mērķi un uzdevumu. Visplašāk pirmsskolā tiek izmantota didaktiskā rotaļa.

Pirmsskolā rotaļa ir efektīvs līdzeklis bērna vispusīgai personības attīstībai, tā rada emocionālu komfortu, līdzsvaru, apmierinājumu, prieka, brīvības un drošības sajūtu. Rotaļa izpaužas bērna fantāzija, iztēle, griba, patstāvība un neatlaidība.

Rotaļai ir liela nozīme bērna prāta darbības attīstīšanā (20;11).

Rotaļas darbībā iekļaujas bērna runa ar kustībām. Caur rotaļu bērns apgūst praktisko darbību tās secību.

Plotnieks uzsver, ka rotaļas vingrina bērnus sarežģītājā saskarsmes darbībā. Atdarīnot pieaugušo rīcību un izturēšanos, viņi praksē apgūst saskarsmes mehānismus.

No iepriekš teiktā var **secināt**, ka rotaļa tiek aplūkota kā vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju veicinātāja. 5-7 gadus vecu bērnu rotaļu darbība ir spēle - apkārtējās īstenības un cilvēku darbības atspoguļojums bērna aktīvā atainojuma formā. Rotaļā formējas bērna personības visas šķautnes, notiek ievērojamas izmaiņas bērna psihē, kas it kā sagatavo bērnu pārejai jaunā, augstākā attīstības stadijā.

Rotaļa veicina bērna fizisko, emocionālo, sociālo un intelektuālo attīstību, tās būtiskā nozīme ir prieks.

2.2 Rotaļu veidi

Nepieciešami izskatīt divas rotaļu grupas, ievērojot bērnu iniciatīvu, kur ir atklātie fiksētie un slēptie noteikumi.

Rotaļās ar atklātiem fiksētiem noteikumiem (rotaļas un spēles, kuru iniciators ir pieaugušais), (8;28 - 29):

- didaktiskā spēles;
- kustību rotaļas;
- muzikālās rotaļas.

Rotaļas ar slēptiem noteikumiem (rotaļas, kas sākas pēc bērnu iniciatīvas) (8;28-29):

- radošās rotaļas;

- sižetiskās lomu rotaļas;
- dramatisācijas rotaļas;
- celtniecības rotaļas.

Rotaļu ārkārtīgi lielā nozīme bērnu dzīvē, rotaļlieta jau kopš seniem laikiem ir bijusi uzticama bērnu rotaļu pavadone, kas veidojusies un mainījusies ciešā sakarā ar sabiedrības attīstību (9;165).

Kustību rotaļas ir vispusīgs fiziskās audzināšanas līdzeklis, tas ieņem svarīgu vietu pirmsskolas un skolas vecuma bērnu dzīvē.

Kustību rotaļas vienlaikus izmantojamas gan bērnu fiziskajai gan intelektuālajai attīstībai, gan viņu audzināšanai. Ar kustību rotaļu palīdzību var veikt arī bērnu korekcijas darbu intelektuālajā attīstībā, ņemot vērā viņu individuālās rakstura iezīmes, viņu attīstības līmeni un vecuma īpatnības. Šīs rotaļas stimulē bērnu kustību aktivitāti, palīdz viņiem pilnveidot jau apgūtās kustības un veidot jaunas kustību iemaņas.

Ir raksturīgi, ka kustību rotaļās bērniem attīstās tādas fiziskās īpašības kā spēks, ātrums, izturība, veiklība, kustību koordinācija, ritma un līdzsvara izjūta. Tam visam ir būtiska nozīme viņu vispārējā attīstībā [45].

Sižetiskajās lomu rotaļās bērni atveido dzīvi. Tās ir īstu priekšmetu imitācija, kas atspoguļo sabiedrības dzīvi, kultūru, tehniku. Viņi attēlo dažādas dzīves norises, izvēlas līdzekļus savai darbībai, uzņemas noteiktas lomas. Audzinātājam jāiedziļinās rotaļu būtībā, attīstības īpatnībās dažādās vecuma grupās, jāzina galvenie vadīšanas paņēmieni.

Sevišķa nozīme bērnu attīstībā no 5 līdz 7 gadu vecuma ir radošajām jeb lomu rotaļām. Lomu rotaļas ir radošās rotaļas paveids.

Sižetiskajai lomu rotaļai ir raksturīga bērnu darbības, uzvedības pašregulācija, ko nosaka rotaļas noteikumi. Šie noteikumi ir īpatnēji: tie nav atklāti kā didaktiskajās un kustību rotaļās, tos neformulē tieši, noteikumus nosaka loma, ko uzņemies bērns, - darboties tā, kā darbojas pieaugušais.

Bērņa rotaļa nav tikai vienkārši pārdzīvotā atcerēšanās, tā ir pārdzīvoto iespaidu radoša pārstrāde, to kombinēšana un izmantošana jaunas īstenības radīšanai, kas atbilst paša bērna vajadzībām un tieksmēm, uzsver I. Vigotskis.

Tipiska visu radošo rotaļu iezīme ir jaunrade. Īsta sižetiskā lomu rotaļā parasti ir saistīta ar bērna iniciatīvu, izdomu, kas izpaužas sižeta izvēlē, lomu izpildē, apstākļu radīšanā rotaļām, zināšanu un prasmju ātrā mobilizēšanā, to kombinēšanā. Bērnam ir jāparedz rotaļu biedra darbība, reizēm jāmaina savas darbības taktika vai veids.

Bērnam ir piemērotas tādas sižetiskās rotaļietas, kas rada pašus raksturīgākos, būtiskākos priekšstatus par īstiem priekšmetiem un paver viņam iespēju radoši papildināt pārējo ar fantāzijas palīdzību (9;176 - 177).

Didaktiskajās rotaļās tiek izpildītas secīgi veiktas operācijas, kas ir iekļautas rotaļu uzdevumā. Didaktiskās un dramatisācijas rotaļas ir robežrotaļas, kas veido saikni starp pirmsskolēna un skolas perioda rotaļām vai nerotaļīgu mācību darbību.

Didaktiskajās rotaļās attīstās izziņas operācijas, kas ir nepieciešamas nākošajai mācību darbībai. Rotaļās dramatisācijās atšķirībā no sižeta lomu rotaļām neatspoguļojas attēlojamā personāža darbība vispārinātā veidā, bet tiek atklātas tā tipiskās operācijas bez tiešas imitēšanas. Šajās rotaļās pats būtiskākais bērnam nav attēlot pašu personāžu, bet gan objektīvi atklāt dotās tēma saturu. Tāpēc A. Ļeontjevs aplūko tāda veida rotaļu kā vienu no iespējamām pārejas formām un bērna produktīvu darbību (17;6 – 7).

Rotaļu daudzveidību nosaka iekšējie un ārējie faktori. Rotaļu tēmas izvēli, tās sižeta attīstību nosaka pats bērns, viņa rotaļāšanās prasmes (iekšējie faktori) un vide, sociāla situācija (ārējie faktori), kurā viņš dzīvo. Pirmā vide bērnam ir ģimenes vide. Nesaskaņas ģimenē kavē bērnam rotaļas attīstību. Rotaļu sižets rodas bērna apziņā redzētā, dzirdētā un vērotā ietekmē, kas tiek attēlots un pārveidots. To saturs saistās ar vērojumiem ikdienas dzīvē, pasakām, lasītām grāmatās, televīzijas pārraidēm, teātra apmeklējumiem, savienojot reālos dzīves notikumus ar iztēles tēmām (9;18 - 19).

Nenoliedzami, ka apkārtnē, kurā bērns dzīvo, nosaka viņa intereses un piedalīšanos dažādās rotaļspēlēs. Rotaļu saturs ir plašs – sākot no ikdienas līdz sabiedriski politiskiem. Tas ir rotaļas par sadzīves tēmām (ģimēni, iepirkšanos veikalā); pieaugušo darbu (ārsts, šoferis); bērnu dzīvi (bērnu dārzs, skola); dažiem sabiedriskās dzīves notikumiem; TV pārraides.

Dzintere D. un Stangaine I. uzskata, ka paplašinoties bērna pieredzei, rotaļas sižets kļūst sarežģītāks, to attēlošana daudzveidīgāka – bērnam palīgā nāk valoda, žesti, mīmika, iztēles darbības ar priekšmetiem. Aizvien vairāk bērns kombinē savas zināšanas, „iziet” ārpus uztvertā robežām.

Rotaļas var sadalīt pēc lietojamā materiāla:

- Rotaļas ar priekšmetiem.
- Iespiestas galda spēles.
- Vārdiskās jeb verbālās spēles.

Rotaļas ar priekšmetiem bērni izmanto rotaļlietas. Rotaļlietu analīze saistībā ar radošajām rotaļām (9;176 - 183):

- *sižetiskās rotaļlietas* – lelles, dzīvnieki, dažādi sadzīves priekšmeti rada bērniem iespēju rotaļās attēlot apkārtējo vēroto, izmēģināt jaunus uzvedības veidus, attīstīt savu rotaļu ar rotaļlietas palīdzību („mājās”, „skolu”, „ugunsdzēsējus”);

- *tehniskās rotaļlietas* – izraisa un apmierina bērnu interesi par tehniku, palīdz izprast tehnisko procesu, tas ir rotaļlietas, kas pēc savas būtības nav tehniskas, bet sniedz bērniem informāciju par tehniskās pasaules daudzveidību;

- *sensomotorās rotaļlietas* (un materiāli) – var arī nosaukt par mācību materiāliem bērnu sajūtu vingrināšanai, attīsta dažādas sajūtas – tausti, garšu, ožu, redzi, dzirdi;

- *konstruēšanas materiāli un komplekti* – rosina bērna konstruktīvo darbību, izdomu un prasmi radoši variēt savas celtnes; padziļina zināšanas, prasmes par ģeometriskajām formām (konstruktoru un lego komplekti, dažāda izmēra un formu celtniecības materiāli);

- *teatrālās rotaļlietas* - roku lelles, dažādi teātra veidi un materiāli atribūtu gatavošanai;

- *grāmatas un ieraksti*;

- *dabas jeb sensorie materiāli* – attīsta bērna sajūtas ar eksperimentēšanu (spēlējoties ar ūdeni, smiltīm, bērns labāk izprot likumsakarības u.t.t.);

- *reālistiskās rotaļlietas* atspoguļo priekšmeta fiziskās īpašības (šīs rotaļlietas īpaši interesē bērniem no 5 līdz 6 gadiem);

- *rotaļlietas aizvietotāji* – izmanto neesošo rotaļlietu, reālo priekšmetu vietā (kociņa var aizstāt termometru, nazi vai burkānu).

Iespiestas galda spēles – loto, saliekamie klucīši, pāra kartiņas, domino u.c. – bieži šo rotaļu iniciators ir pieaugušais, bet bērni, tās apgūstot, sāk spēlēt patstāvīgi, kas veicina viņu iniciatīvu (8;29).

Vārdiskās jeb verbālās rotaļas bērni vingrinās izmantot jau iegūtas zināšanas – vispārināt, risināt “uzdevumus galvā”, attīsta savu valodu.

Rotaļas var arī sadalīt pēc bērnu aktivitātēm:

- zināšanu rotaļas;
- valodas veicināšanas rotaļas;
- veiklības rotaļas;
- maņu asināšanas rotaļas;
- mākslas rotaļas;

- rotaļas priekam.

Rotaļu iedalījumā, ievērojot bērnu iniciatīvu, veicina bērnu patstāvīgumu rotaļās, apgūstot to, viņš sāk spēlēties pastāvīgi un tas veicina viņu iniciatīvu. Bērna rotaļā atbalsojas vērotais un pārdzīvotais pasaulē ap viņu. Šī bērna pasaule var būt gan priecīga, ar pozitīvu saturu, gan naidīga, nemiera pilna. Visu, kam bērns tic, kas viņu interesē, viņš cenšas attēlot savās rotaļās un tam nepieciešams pārdomāts, iejūtīgs pieaugušā atbalsts.

Rotaļās bērns ir aktīvs rotaļas dalībnieks – viņš domā, atceras, zīmē, tēlo lomu, rada, priecājas. Bērnu intereses par rotaļspēlēm ir atšķirīgas. Pārsvarā, īpaši zēniem, patīk dinamiskas spēles ar kustībām, lomu izpildi. Mazāk bērni ir iecienījuši prāta rotaļas.

Vērojama dažāda bērnu attieksme pret pieaugušo piedalīšanos rotaļā. Zēni labprāt rotaļājas vieni paši. Meitenēm labāk patīk, ka rotaļās piedalās audzinātāja (7; 25 - 27).

No iepriekš teiktā var **secināt**, ka ir divas rotaļu grupas: rotaļas ar atklātiem fiksētiem noteikumiem, kuru iniciators ir pieaugušais un rotaļas ar slēptiem noteikumiem, kas sākas pēc bērnu iniciatīvas. Bērnu interese par rotaļām ir atšķirīga, it īpaši zēniem un meitenēm.

2.3 5 – 7 gadu veciem bērniem atbilstošo rotaļu raksturojums

Vecākā pirmsskolas vecuma bērna galvenais darbības veids ir rotaļa. Rotaļas, kā vadošās darbības būtība ir apstākļi, ka bērni rotaļā ataino dažādas dzīves puses, pieaugušo darbības īpatnības un savstarpējas attiecības, iegūst un precizē savas zināšanas par apkārtējo īstenību, apgūst subjekta darbības pozīciju, no kura tā atkarīga. Rotaļas laikā bērniem rodas vajadzība regulēt savstarpējās attiecības ar vienaudžiem, formējas ētiskās uzvedības normas, parādās ētiskas jūtas. Rotaļā bērni ir aktīvi, viņi radoši pārveido to, ko bija uztvēruši agrāk, brīvāk un labāk regulē savu uzvedību. Viņos formējas uzvedība, kas ir pastarpināta ar cita cilvēka tēlu. Pastāvīga savas uzvedības salīdzinājuma rezultāta ar cita cilvēka uzvedību, bērnam rodas spēja labāk apzināt pašam sevi, savu „es”. Tāda veidā spēle atstāj lielu ietekmi uz bērna personības formēšanos (4;69).

Aplūkojot rotaļas daudzveidību, var secināt, ka rotaļai piemīt daudz funkcijas:

- rada 5-7 bērnam emocionālu komfortu, līdzsvaru, apmierinājumu, brīvības un drošuma sajūtu;
- ļauj realizēt sevi, apjaust savas intelektuālās iespējas, veiklību;

- ļauj bērnam iepazīt pasauli, attīsta iztēli, jaunradi, sevišķi, ja bērnam ir vēlme un prasme izmantot dažādus mākslas veidus, rotaļā bērns cenšas izteikt savus pārdzīvojumus (7;16).

Jāņem vērā, ka rotaļu tipu parādīšanās noteiktos vecuma posmos ir aptuvena. Atsevišķiem bērniem tie parādās ātrāk, citiem vēlāk. J.A. Students atzīmē, ka „nav jādōmā, ka bērns, reiz sasniedzis augstāku un apzinīgu rotaļas pakāpi, vairs neatgriežas pie agrākajām. Vērojot 5,6,7 gadus bērnus, vērojamas ne tikai lomu rotaļas, bet arī destruktīvas rotaļas...” (29;286).

Ž.Piažē rotaļas attīstības pakāpienu sasista ar bērna intelektuālās attīstības stadijām.

Vecumā no 5 līdz 7 gadiem bērns, apgūstot *lomu rotaļas* pieredzi, rotaļās apvieno jau lielāku bērnu skaitu, daudzveidīgāk tiek attēlotas sociālās dzīves norises. Tādēļ atsevišķi pedagogi šīs rotaļas dēvē par *sociālajām rotaļām*, atsevišķi neizdalot sižeta un lomu rotaļas (8;80).

Konstruktīvās rotaļas – bērns rada un veido lietas ar māksliniecisku un mehānisku nozīmi. Šeit izdalāmas – celtniecības(konstruktīvas), teatrālās, režisoriskās rotaļas. Pēdējā bērns kombinē, grupē sīkas rotaļlietas, izpildot režisora un aktiera lomu.

Bērns 7 gadu vecumā spēlēs jau izmanto pašam izdomātas rotaļas, rotaļspēles ar noteikumiem. Balstoties uz savu pieredzi bērns, bērns izdala stingrus noteikumus, kas nereti saistīti arī ar sacensību elementiem, kas bērnos izraisa pārdzīvojumus, piemēram, futbola sacīksties. Šīm spēlēm atšķirībā no radošajām rotaļām jau ir reālāks mērķis, stingrāki noteikumi un dažkārt arī rezultāti. Samazinās brīvais fantāzijas lidojums (8;81).

Ievērojot sacīto, var secināt, ka par rotaļspēlēm uzskata bērnu rotaļas ar jau izstrādātu saturu, noteiktu struktūru, kurā bērns aktīvi darbojas un variē tās, izdomā jaunas darbības, noteikumus u. c.

Tautas rotaļas centrā ir bērns ar savu Es, viņa aktīvā līdzdalība dažādu uzdevumu veikšanā rotaļīgā veidā. Bērns rotaļā izpilda savu lomu („Kur paslēpies?”, „Lēkšana pēc ābola”), vai arī uzņemas aklā dundura, skrodera, kumeliņa lomu, ko norāda arī rotaļu nosaukumi (7;17).

Mēs izdalījām trīs attīstības pakāpes ar šādu saturu:

- 1) Pirmā pakāpe (1,5 – 2,5 gadi) Es esmu, es pats, es arī;
- 2) Otrā pakāpe (2,5 – 4 gadi) Es gribu, es varu, es protu, man ir... ko drīkst, ko nedrīkst;
- 3) Trešā pakāpe (5,5-6 gadi) Es protu, es gribu, es zinu. Es gribu būt labs bērns, draugs...

Rotaļas elementus bērns apgūst pakāpeniski, tiem kļūstot sarežģītākiem. Rotaļas attīstības posms liecina ne tikai par bērna rotaļāšanās prasmēm, bet arī par bērna psihiskās attīstības līmeni. Bērna ienākšana jaunā, sarežģītākā rotaļas posmā liecina par viņa attīstības līmeni veselumā (8;82).

Aplūkojot, 5 - 7 gadu veciem bērniem atbilstošo rotaļu raksturojumu, var secināt, ka:

- Bērns apzinās, ka pieaugušie rēķinās ar viņa domām, interesēm;
- Bērns atpazīst sevi un pozitīvi domā par sevi;
- Bērns izrāda interesi par noteiktām lietām un parādībām. Pēta lietas, eksperimentē ar tām, radā arī pats. Sāk dziļāk izprast dažādas cēloņsakarības. Modelēt priekšmetus, parādības.
- Cenšas darbību veikt patstāvīgi – izvirza mērķi, plāno tās gaitu, kvalitatīvi izpilda darbības, saņem apmierinājumu par rezultātu.
- Bērns labprāt spēlējas rotaļas ar bērniem, nereti uzsāk tās pats. Viņam interesē rotaļspēles ar pratu un gribas piepūli. Cenšas pats ievērot rotaļas noteikumus un sekot, lai to dara arī citi. Pats sāk izdomāt jaunus rotaļas variantus. Sarežģītāku rotaļspēļu gaitā sāk plānot savu darbību, cenšas pārvarēt šķēršļus, sasniegt pozitīvus rezultātus. Neveiksmju gadījumos vienalga turpina rotaļu.
- Bērns rēķinās arī ar citu viedokli par sevi, prot pakļauties, taču nenoliedz savu es (7;24 - 25).

Nodaļas beigās var **secināt**, ka rotaļa tiek aplūkota kā vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju veicinātāja. Rotaļu paraugs zināmā mērā ir tautas rotaļas. Liela nozīme ir lomu rotaļām (sociālajām rotaļām), konstruktīvām rotaļām (celtniecības, teatrālās, režisoriskās), bērns rada un veido lietas ar māksliniecisku un mehānisku nozīmi. 7 gadu vecumā bērns spēlēs jau izmanto pašizdomātas rotaļas, rotaļspēles ar noteikumiem. Bērns pirmsskolas vecumā no 5-7 gadiem spēlēs novērojams attīstības ceļš: no priekšmetu – manipulatīvām un simboliskām līdz lomu-sižetiskajām spēlēm ar noteikumiem.

3. SOCIĀLO PRASMJU ATTĪSTĪBA PIRMSSKOLĀ

3.1. Sociālo prasmju būtība un veidi

Mūsdienu dzīvē arvien būtiskāku nozīmi iegūst bērnu sociālo prasmju apguve. To nepieciešamību nosaka tā sociālekonomiskā situācijā, kas veidojas gadsimtu mijā. Strauji attīstās dažādas tehniskas nozares, jaunās informācijas tehnoloģijas. Izglītības sistēmā ienāk demokrātisma, humānisma un individualizācijas principi. Notiek izglītības paradigmu maiņa. UNESCO starptautiskās komisijas ziņojumā „Izglītība divdesmit pirmajam gadsimtam” noteiktas jaunas pamattēzes, uz kurām balstīsies nākotnes izglītība: mācīties zināt (lai iegūtu sapratnes līdzekļus), mācīties darīt (lai spētu radoši sadarboties ar apkārtējo pasauli), mācīties dzīvot kopā (lai piedalītos un sadarbotos ar citiem cilvēkiem visās cilvēkdarbības jomās) un mācīties būt (lai labāk attīstītu personību). Šīs pamattēzes ietver sevī sociālās prasmes visplašākajā nozīmē.

Katras personības sociālā attīstība ir atkarīga no sabiedrības ekonomiskās, politiskās un sociālās attīstības, no mijattiecību sistēmas, no sociālās pieredzes apguves un aktīvas izmantošanas, kas realizējas saskarsmē un sabiedrībā. Sabiedrības ietekmju kopumu uz cilvēka personības attīstību dēvē par socializāciju. Sociālās prasmes un iemaņas ir nepieciešamas cilvēkam sociālajā mijiedarbībā. Sekmīga bērnu sociālo prasmju veidošanās notiek bērnu un pieaugušo mijiedarbība socializācijas procesā (1;21 - 23).

Kā rakstīts pedagogijas terminu skaidrojošā vārdnīcā - socializācija ir process, kurā persona apgūst sabiedrības kultūru, sociālās normas, sociālo pieredzi un zināšanas, tradīcijas vērtības, uzvedības un izturēšanās prasmes, lai vieglāk iekļautos, atrastu savu vietu un spētu pilnvērtīgi dzīvot neteiktā sabiedriskā vidē. Visintensīvāk šis process notiek bērnībā un pusaudžu gados.

Socializācija ir cilvēka pakāpeniska iesaistīšana sabiedrībā, palīdzot viņam apgūt sabiedrības kultūru, sociālas normas, sociālo pieredzi, zināšanas, tradīcijas un vērtības, uzvedības un izturēšanās prasmes (11;22).

Bērns atrodas savstarpējās attiecībās ar citiem cilvēkiem jau no dzimšanas. Vispirms viņš savstarpējās attiecības apgūst ģimenē. Vēlāk, bērnudārzā, viņš vieglāk vai grūtāk iekļaujas bērnu grupās, mācoties veidot savstarpējās attiecības ar citiem vienaudžiem. Šajā procesā indivīds apgūst uzvedības modeļus, sociālās normas un vērtības, kas nepieciešamas veiksmīgai funkcionēšanai sabiedrībā.

Sociālo prasmju apguve raksturo cilvēka gatavību dzīvesdarbībai. Sociālā gatavība ir ļoti nozīmīgs rādītājs, kas nosaka, cik veiksmīgi bērns spēs iekļauties jaunās dzīves situācijās. Sociālas pieredzes apgūvē liela loma ir pašiem bērniem. Bērni savstarpēji rotaļājoties, iegūst pieredzi, ko pieaugušie tik labi nespēj viņiem dot (8;116):

- kopīgi rotaļājoties, rodas iespēja apgūt sociālās iemaņas;
- tiek veicināta sociālā salīdzināšana;
- tiek attīstīta piederības izjūta grupai.

Veidojoties bērna attiecībām ar citiem cilvēkiem, tiek apgūtas sociālas prasmes. Un savukārt, apgūstot sociālās prasmes, veidojas attiecības ar citiem cilvēkiem un vide, kurā bērns dzīvo (1;21).

Sociālās iemaņas – tās ir daudzveidīgas metodes, ar kuru palīdzību tiek veidotas un virzītas sociālas attiecības. Pie šīm iemaņām pieder spēja veiksmīgi komunicēties, kurai savukārt nepieciešama spēja iedomāties sevi cita cilvēka vietā. Pateicoties vienaudžu attiecībām, veidojas arī unikāla iespēja apgūt citas sociālās iemaņas, to skaitā arī metodes, kā iesaistīt citus rotaļās, taktiskumu, prasmi risināt konfliktus (8;116).

Ikvienam bērnam, vienalga kur viņš dzīvotu, jau no mazam dienas ir un būs jāstāpjas ar mūsdienu pārmaiņām. Tādēļ mūsu pienākums - gan pirmsskolas skolotāju, gan ģimenes pienākums, ir sniegt priekšstatu par apkārtējam lietam un parādībām, ka arī jā māca apgūt prasmes, ko spēs izmantot ikdienu un pārējas izglītības pakāpes.

Ir svarīgi konstatēt pirmsskolas vecuma bērna psiholoģisko gatavību skolai, parasti izvirza 3 kritērijus (31;95):

- izziņas process jeb kognitīvā gatavība;
- personības īpašību attīstības līmenis (patstāvība, gribasspēks, emocionālas īpatnības u.c.);
- saskarsmes jeb sociālā gatavība skolai.

Šobrīd vienlīdz svarīgs ir gan intelektuālās attīstības līmenis, gan sociālo prasmju un iemaņu apguve. Spējas kontaktēties ar citiem, prast sevi aizstāvēt, zināt „elementāro uzvedības ābeci.

G. Sčukinas pētījumi liecina, ka 67 % jaunāko klašu skolēnu neprot organizēt saskarsmi: ieklausīties sarunas partnera teiktajā, rast izeju problēmsituācijās, līdzpārdzīvot (41; 82-86).

Sociālās prasmes ir nepieciešamas cilvēku sadarbībai. Tas palīdz sekmīgi darboties grupā un apgūt mācību uzdevumus. Sociālās prasmes dod iespēju katram izmantot savu pieredzi un mācīties vienam no otra, dod pašapziņu, savas vērtības un citu cilvēku kā unikālas vērtības apzināšanos, dod interesi un rūpes par otru un par grupas kopējo darba rezultātu, dod humānas un emocionālas savstarpējas attiecības ar citiem, dod prasmi sadarbības situācijā uzņemties atbildību par sevi un citiem (1;29).

Sociālās prasmes nepastāv katra par sevi, atrauti viena no otras. Tās ir cieši saistītas vienotā sistēmā.

Parasti *sociālas prasmes un iemaņas* iedala kā komunikatīvās un organizatoriskās. Sociālo prasmju saturu veido prasmes izteikt savu domu un uz klausīt otru, prasmes ievērot noteikumus un strādāt komandā. Tieši tāpēc, tas var sadalīt uz individuālā darba un grupu darba prasmēm.

Individuālā darba laikā bērni veido (1;35):

- prasmi organizēt savu laiku;
- prasmi vērtēt sevi;
- prasmi ievērot noteikumus;
- daļēji prasmi izteikt savu domu, kas bieži notiek rakstiski.

Grupu darbs un projektu darbs veido (1;35):

- prasmi strādāt lielā grupā;
- prasmi vērtēt sevi un citus;
- prasmi organizēt savu laiku, lai veiktu uzdevumus, tā liekot būt atbildīgam par kopējo galarezultātu;
- prasmi strādāt komandā un sadarboties;
- prasmi uz klausīt otru un izteikt savas domas;
- prasmi būt iecietīgiem, saprotošiem;
- prasmi izturēties ar savstarpēju cieņu.

Pirmskolas vecuma bērnu sociālās prasmes veidojas, ņemot vērā viņa mērķus, vajadzības un vērtības, mācību darba organizācijas formas un metodes, kā arī mācību saturu. Ko var sadalīt trijās daļās:

1) Sākotnējās sociālās prasmes:

- klausīties prasmes – ne tikai dzirdētu, bet arī spētu uztvert un analizēt dzirdot, tāpat klausīties;
- uzsākt un uzturēt sarunu – (tēma, jautājumi – sliktākie jautājumi ir tie, kas vēlas atbildi jā vai nē, jo tas neveicina komunikāciju). Komplimentu izteikšana: lūdzu; paldies; sveiciens.

2) Tālākās sociālās prasmes:

- palīdzības lūgums;
- izteikt norādījumu un rīkoties saskaņā ar norādījumiem;
- atvairošanās – jo tā veicina savstarpējo komunikāciju;
- pārlicināt spēja.

3) Prasmes tikt galā ar jūtām:

- prasmes apzināties savas patiesās jūtas;
- māka vietā un laikā izpaust savas jūtas (ievērojot mērenumu); saprast citu cilvēku jūtas;
- tikt galā ar otra cilvēka dusmām (kompliments, kompromiss u.c.); izpaust mīlestību (nieciņi, vārdi).
- prasmes tikt galā ar bailēm;
- apbalvot sevi.

Balstoties uz iepriekšējo analīzi varam **secināt**, ka:

1. Sociālas prasmes un iemaņas veidojas un izpaužas cilvēku sociālajā mijiedarbībā. Sociālās prasmes ir nepieciešamas cilvēku sabiedrībai. Tās palīdz sekmīgi darboties grupā un apgūt mācību uzdevumus. Sociālas prasmes dod iespēju katram izmantot savu pieredzi un mācīties vienam no otra, dod pašapziņu, savas vērtības un citu cilvēku kā unikālas vērtības apzināšanos, interesi un rūpes vienam par otru un grupas kopējo darbība rezultātu. Sociālās prasmes nepastāv katra par sevi, atrauti viena no otras. Tās ir cieši saistītas vienotā sistēmā. To nosaka mijiedarbību raksturs un mācību darba forma, kurā tās realizējas.

2. Sociālo prasmju saturu veido prasmes izteikt savu domu un uz klausīt otru, prasmes ievērot noteikumus un strādāt komandā, prasmes organizēt savu laiku, prasmes vērtēt sevi un citus, kā arī savstarpēja cieņa, sapratne un iecietība.

3.2. Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju īpatnības

Sociālā attīstība saistās ar saskarsmi. Šajā periodā saskarsmes prasmju un iemaņu attīstība, pieaug emancipācijas, neatkarības tieksme, kas saistīts ar pieaugušo ES apziņu. Kā uzvedības etalons un autoritātes dominē pieaugušie un tikai sākumskolas perioda beigās pieaug vienaudžu nozīme (31; 98 - 99).

Pamatojoties uz pirmsskolas izglītības 3. pakāpes programmu izstrādātajam sociālo prasmju attīstības kritērijam, var izdalīt svarīgākās sociālās prasmes, kuras nepieciešams veicināt vecākā pirmsskolas vecuma bērniem (24;3).

Sociālo prasmju noteikšanas kritērijas:

1) Prot izteikt savas domas, formulēt vajadzības, paskaidrot darbību:

- iesaistās sarunā, atbild un uzdod jautājumus;
- spēj pastāstīt par notikumiem, veido kāda priekšmeta aprakstu.

2) Sadarbības prasmes grupā:

- bērns labprāt iesaistās rotaļās, dalās ar citiem;
- bērns spēj klausīties citu runu, nepārtraucot to;
- bērnam vēlēšanas sacensties ar citiem bērniem;
- bērns spēj darboties kolektīvā saskaņā ar citiem, realizējot noteiktu uzdevumu.

3) Personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes:

- bērnam jāievēro personisko higiēnu;
- patstāvīgi un ātri apģērbties un noģērbties, kārtīgi salikt savu apģērbu;
- jānostiprina prasmi veikli, pareizi ēst.

4) Sava darbvietas organizatoriskas prasmes:

- attīstīt prasmi organizēt savu darba vietu un uzturēt tajā kārtību;
- bērnam ir jābūt plānot savai darbībai;
- prasme sadalīt darbu atsevišķos posmos un pienākumus sava starpā, sagatavot darbam visu nepieciešamo;
- veidot parādumu sākt darbu pēc pašas ierosmes, negaidot audzinātājas aicinājumu;

- prast pārvarēt grūtības, sasniedzot savas darbības rezultātu, saskatīt savas darbības neveiksmes un novērtēt citu bērnu darbību.

5) *Fizisko kustību līdzsvarošana noteiktam tempam un ritmam:*

- labprāt iesaistās sporta spēles un aizraujas ar tām;
- bērns viegli spēj pārslēgties ar citu darbību, iekļauties darbībā citos apstākļos.

6) *Pozitīvi saudzējoša attieksme pret lietām, ar kurām darbojas, un pret dzīvām būtnēm, ar kurām sastopas:*

- veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas un dzīvas būtnes, ar kurām sastopas.

Visiem bērniem ir noteikti attīstības posmi. Jau no agrās bērnības vecuma sāk veidoties bērnu savstarpējās attiecības, kuras viņi apgūst no apkārtējiem cilvēkiem. R. Andersone norāda, ka šīs attiecības saistītas ar tikumiskiem pārdzīvojumiem, kas ietekmē paradumu, motīvu, jūtu veidošanos. Tie savukārt nosaka sociālo prasmju saturu un apjomu.

Liela nozīme ir videi, audzināšanai un izglītošanai, kas veicina personības attīstību. Bērnam ir ļoti svarīgi redzēt no vecākiem pašu pirmo piemēru - paraugu, viņam ir svarīgi būt nozīmīgam ģimenē, tādēļ būtiski radīt tādu vidi bērnam, lai viņš spētu attīstīties. Vecākiem abiem jābūt vienprātī, jo nevar audzināt bērnu ar atšķirīgiem uzskatiem.

Bērnu dzīvē arvien lielāku un būtiskāku nozīmi iegūst sociālo prasmju apguve. Tā kā dzīvojam multikulturālā vidē, bērniem ļoti svarīga ir prasme dzīvot kolektīvā, sadzīvot. Bērnam ir svarīgi būt patstāvīgam, ieņemt savu vietu ģimenē, sociālā grupā. Ja bērns jutīsies drošs par sevi, viņš tiks respektēts arī tad, ja netiks pieņemts simprocentīgi (25;9).

Sadarbība – tā ir liela māksla. Tā ietver sevī iespēju būt kopā ar citiem cilvēkiem katru dienu, piekāpšanos un dalīšanos ar citiem, konkurenci, kompromisu, citu iepriecināšanu. Pat pieaugušajiem tas ne vienmēr izdodas. Taču viņi to var apslēpt, neizrādīt, bērns to nemāk, viņš ir tiešs un atklāts. Ja bērnam kas nepatīk, vai viņš jūtas slikti, bērns dusmojas, raud, sit vai ieraujas sevī. Tādēļ ļoti svarīgi bērnus audzināt tā, lai viņi prastu pielāgoties sabiedriskajai dzīvei.

Tā kā sociālās prasmes bērni sāk izkopt jau pirmsskolas vecumā, svarīgi ir atrast pareizāko veidu, kā to izdarīt. Ja pieaugušais par to neko nezina, nepaveras iespēja bērna tālākai attīstībai.

Pirmsskolas izglītībā aktuāls jautājums ir 5-7 gadus veco bērnu sagatavošana skolai. Tas ietver bērna fizisko, psiholoģisko un sociālo gatavību skolai, kā arī dažādu prasmju un iemaņu attīstību. Sociālo prasmju apguve raksturo cilvēka gatavību dzīvesdarbībai. Sociālā gatavība

ir ļoti nozīmīgs rādītājs, kas nosaka, cik veiksmīgi bērns spēs iekļauties jaunās dzīves situācijās.

5-7 gadu vecums bērnam ir nozīmīgs un satraukuma pilns posms, jo bērns atrodas krustcelēs starp pirmsskolu un skolas dzīvi (41;82-86).

3.3. Rotaļa kā sociālo prasmju veicinātāja pirmsskolā

Sociālās prasmes un iemaņas ir nepieciešamas cilvēkam sociālajā mijiedarbībā. Kā bija pateikts jau iepriekš, sekmīga bērnu sociālo prasmju veidošanās notiek bērnu un pieaugušo mijiedarbība socializācijas procesā (1;21 - 23). Tieši tāpēc, šis process ir ļoti svarīgs, jo bērni jau no dzimšanas atrodas savstarpējas attiecībās ar citiem cilvēkiem. Vispirms viņš savstarpējās attiecības apgūst ģimenē, vēlāk bērnudārzā, mācoties veidot savstarpējas attiecības ar citiem vienaudžiem.

D. Dzintere un I. Stangaine uskata, ka rotaļā bērni:

- nonāk saskarsmē, nodibina kontaktu ar citiem rotaļniekiem (jaunākiem un vecākiem bērniem, vienaudžiem, pieaugušajiem);
- komunicējas, notiekot informācijas apmaiņa starp bērniem, izmantojot valodu vai citas zīmes;
- sadarbojas, veicot kopīgu, savstarpēji saskaņotu darbību, vajadzības gadījumā cits citam palīdz, cits citu atbalsta;
- mijiedarbojas, kas izpaužas personu savstarpējā iedarbībā, kas rada noteiktu attiecību modeli un pārmaiņas šo personību mērķos, motīvos, attieksmēs, rīcībā.

Sociālās pieredzes apgūvē liela loma ir pašiem bērniem. Bērni, savstarpēji rotaļājoties, iegūst pieredzi, ko pieaugušie tik labi nespēj viņiem dot. Kopīgi rotaļājoties, rodas iespēja apgūt sociālās iemaņas.

Sociālās iemaņas – tās ir daudzveidīgas metodes, ar kuru palīdzību tiek veidotas un virzītas sociālās attiecības. Pie šīm iemaņām pieder spēja veiksmīgi komunicēties, kurai savukārt nepieciešama spēja iedomāties sevi cita cilvēka vietā. Pateicoties vienaudžu attiecībām, veidojas arī unikāla iespēja apgūt citas sociālās iemaņas, to skaitā arī metodes, kā iesaistīt citus rotaļās, taktiskumu, prasmi risināt konfliktus. Ar attiecībām ar citiem bērniem bērns iemācās, kā uzvesties starp vienaudžiem daudzveidīgās sociālās situācijās (8;116).

Ē. Eriksons uzskatīja, ka socializācijas procesā var izdalīt vairākas stadijas. Lomu repertuāra stadija ir no 5 līdz 7 gadiem. Tas ir aktīvs mācīšanās laiks; bērns aktīvi apgūst tās

īemaņas, kas nepieciešamas dzīvei pieaugušo sabiedrībā – prasmi sadarboties ar citiem, sacensties. Arī šajā stadijā rotaļa ir vadošā darbība, rotaļa nav nekas cits kā fantāzijas īstenošana, pat tad, kad bērns atdarina, viņš to dara spēles veidā.

Pilnveidojas sižetiskās lomu rotaļas, ko D. Elkoņins nosauc par patvaļīgās uzvedības skolu, morāles skolu nevis priekšstatos, bet darbībā.

Izpildot dažādas rotaļu lomas (vecāki, ārsti un citas), bērns sagatavojas dzīvei nepieciešamajām lomām, mācās analizēt un kontrolēt savu darbību, sadarboties ar citiem, paskatīties uz situāciju no cita viedokļa. Veidojas draugu pulciņi pagalmā vai bērnudārzā. Bērns pats izvēlas, ar ko draudzēties, kas visspilgtāk izpaužas rotaļā (8;117).

Bērnā pieaugot, notiek psihisko procesu integrācija (apvienošanās arvien vispārīgākās psihiskās darbības struktūrās). Šo iezīmi raksturo tas, ka psihe, bērnam attīstoties, iegūst arvien lielāku vienotību un saskaņotību. Bērnā sāk izpausties sava vērtību orientācija, par ko liecina iemīļotākās rotaļspēles, to saturs, rotaļu draugi, paša bērna domu, gribas un fiziskā aktivitāte un noskaņojums, ka arī cenšanās sasniegt pozitīvus rezultātus, uzvarēt spēlē.

Katra bērna attīstībā ir savas individuālās īpatnības. Taču , lai pieaugušais noteiktu bērna attīstības pakāpi, izvirzītu uzdevumus viņa attīstībā, nepieciešams saskatīt, kādas jomas bērnam sagādā grūtības, kāds ir to iemesls un kas pieaugušajam jāņem vērā, lai palīdzētu bērnam (7;25).

Rotaļspēles gaitā centieties:

- sadarboties ar bērniem;
- vērot bērnu reakciju, viņu savstarpējās attiecības;
- analizēt veiksmju un neveiksmju cēloņus, saistot bērna uzvedību ar pieaugušo attieksmi pret bērnu;
- ja nepieciešams, izmainīt savu, pieaugušā, attieksmi pret bērniem;

Pirmsskolas vecumposmā no 5-7 gadiem bērnu spēles novērojams ievērojams attīstības ceļš: no priekšmetu – manipulatīvām un simboliskām līdz lomu-sižetiskajām spēlēm ar noteikumiem. Vecākajā pirmsskolas vecumā var sastapt praktiski visus rotaļu veidus, kuri novērojami bērniem līdz skolas sākuma posmam. Vecākajā pirmsskolas vecumā lomu – sižetiskās spēles attīstās, tās atšķiras lielākā mērā ar tēmu daudzveidību, lomām, rotaļu darbību, spēles noteikumiem, kuri tiek papildināti, nekā jaunākajā pirmsskolas vecumā.

Vecumā no 5-6 gadiem, spēle ar konstruktoru sāk pārvērsties reālā darbībā, kuras gaitā bērns konstruē, rada, būvē kaut ko vajadzīgu, nepieciešamu. Tādās spēlēs bērni apgūst

elementāras zināšanas un iemaņas, izzina priekšmetu fizikālās īpašības, viņos aktīvi attīstās praktiskā domāšana. Bērna parādās un attīstās spēja plānot savu darbību, pilnveidojas roku kustība un domāšanas operācijas, iztēle un priekšstati.

Jau no seniem laikiem psihologi pēta bērnu rotaļas, meklējot to funkcijas specifisku saturu un salīdzinot ar citiem darbības veidiem. Rotaļāšanās nepieciešamību dažreiz skaidro kā vajadzību „izlādēties” pārāk lielam dzīves spēkam.

Cits darba traktējums – rotaļas ir vajadzības pēc atpūtas apmierinājums. Bērns rotaļājoties, īpatnējā veidā trenējas, kaut ko iemācās. Vai aplūkot rotaļu, ka kompensējošu darbību, kas simboliskā formā dod iespēju apmierināt nerealizētās vēlmes.

Rotaļā bērns neiemācās dzīvot, viņš dzīvo savu īsto, patstāvīgo dzīvi. Rotaļa ir emocionālāka, krāsaināka pirmsskolas vecumposmā. Ļoti precīzi atzīmēja ievērojamais bērnu rotaļas pētnieks D. B. Eļkoņins, rotaļā intelekts tiek vērsts uz emocionāli – darbīgiem pārdzīvojumiem, pieaugušo funkcijas tiek uztvertas vispirmām kārtām emocionāli, notiek primāra īstenības emocionāla orientācija cilvēka darbības saturā. Rotaļas nozīme personības formēšanā ir pārvērtēt (42;54).

L. S. Vigotskis nosauc rotaļu par „ bērnu attīstības devīto vilni” (37;243).

Rotaļa tā ir darbība, kas atšķiras no ikdienas darbībām. Rotaļa norit sevis pēc, prieka un apmierinājuma pēc, - tas rodas paša rotaļa procesa izpildes laikā. Rotaļa tā ir darbība, kas attēlo personības attiecības ar pasauli, ar apkārtni.

No iepriekš teiktā var **secināt**, ka sociālās prasmes un iemaņas ir nepieciešamas cilvēkam sociālajā mijiedarbībā. Sekmīga bērnu sociālo prasmju veidošanas notiek bērnu un pieaugušo mijiedarbības socializācijas procesā. Sociālās pieredzes apguvē liela loma ir pašiem bērniem, kopīgi rotaļājoties, rodas iespēja apgūt sociālās iemaņas. Lomu repertuāra stadijā (5 – 7 gadi) bērns aktīvi apgūst tās iemaņas, kas nepieciešamas dzīvei pieaugušo sabiedrībā – prasmi sadarboties ar citiem, sacensties. Šajā stadijā rotaļai ir vadošā darbība. Izpildot dažādas rotaļu lomas (vecāki, ārsti un citas), bērns sagatavojas dzīvei nepieciešamajām lomām, mācās analizēt un kontrolēt savu darbību, sadarboties ar citiem, paskatīties uz situāciju no cita viedokļa.

4. VECĀKĀ PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNU SOCIĀLO PRASMJU ATTĪSTĪBAS IZPĒTE ROTAĻU DARBĪBĀ

4.1. Pētījuma bāzes un pētījuma metožu apraksts

Lai praktiski pārbaudītu pētījuma hipotēzi, laikā no 2010. gada 1. septembra līdz 2010. gada 1. decembrim tika veikts praktiskais pētījums.

Hipotēze: *Rotaļu darbībā iespējams veicināt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju attīstību.*

Lai realizētu darbā izvirzītus uzdevumus, tika izmantotas šādas pētījuma metodes:

1. Pedagoģiskā novērošana. Metodes mērķis izpētīt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju attīstību rotaļu darbībā.

Bērnu sociālo prasmju attīstība tika pētīta pēc sešām kritērijiem, kas atbilst pirmsskolas izglītības programmai 3. pakāpei (24;3).

Sociālo prasmju noteikšanas kritērijas:

1) *Prot izteikt savas domas, formulēt vajadzības, paskaidrot darbību:*

- iesaistās sarunā, atbild un uzdod jautājumus;
- spēj pastāstīt par notikumiem, veido kāda priekšmeta aprakstu.

2) *Sadarbības prasmes grupā:*

- bērns labprāt iesaistās rotaļās, dalās ar citiem;
- bērns spēj klausīties citu runu, nepārtraucot to;
- bērnam vēlēšanas sacensties ar citiem bērniem;
- bērns spēj darboties kolektīvā saskaņā ar citiem, realizējot noteiktu uzdevumu.

3) *Higiēnas un pašapkalpošanas prasmes:*

- bērnam jāievēro personisko higiēnu;
- patstāvīgi un ātri apģērbties un noģērbties, kārtīgi salikt savu apģērbu;
- jānostiprina prasmi veikli, pareizi ēst.

4) *Sava darbvietas organizatoriskas prasmes:*

- attīstīt prasmi organizēt savu darba vietu un uzturēt tajā kārtību;
- bērnam ir jāamācās plānot savu darbību;
- prasme sadalīt darbu atsevišķos posmos un pienākumus sava starpā, sagatavot darbam visu nepieciešamo;
- veidot parādumu sākt darbu pēc pašas ierosmes, negaidot audzinātājas aicinājumu;

- prast pārvarēt grūtības, sasniedzot savas darbības rezultātu, saskatīt savas darbības neveiksmes un novērtēt citu bērnu darbību.

5) *Fizisko kustību līdzsvarošana noteiktam tempam un ritmam:*

- labprāt iesaistās sporta spēlēs un aizraujas ar tām;
- bērns viegli spēj pārslēgties uz citu darbību, iekļauties darbībā citos apstākļos.

6) *Pozitīvi saudzējoša attieksme pret lietām, ar kurām darbojas, un pret dzīvām būtnēm, ar kurām sastopas.*

Sociālo prasmju attīstības līmenis bija novērtēts pēc sešiem kritērijiem, kas atbilst pirmsskolas izglītības programmai 3. pakāpei, kā arī bērnu prasmju izteiktība tika mērīta piecos līmeņos:

1. *līmenis* – ļoti zems. Šī prasme nav novērojama. Bērni, kuriem ir zems sociālo iemanu attīstības līmenis, pirmsskolā pārsvarā ir pasīvi, runā klusi, nekontaktē ar vienaudžiem un pedagogu. Bērni neiesaistās sporta spēles un neaizraujas ar tām.

2. *līmenis* – zems. Šī prasme novērojama ļoti reti. Bērni neizpilda pedagoga prasības un noteikumus, bet savu iniciatīvu viņi arī neizrāda. Nodarbības ir neuzmanīgi, pret citiem bērniem ir vienaldzīgi, rotaļās nepiedalās. Bērni neprot izteikt savas domas, neformulē vajadzības, nevar paskaidrot savu darbību.

3. *līmenis* – vidējais. Šī prasme novērojama dažreiz. Šī līmeņa bērniem ir paaugstināta aktivitāte pirmsskolas dzīvē. Viņi uzdod daudz jautājumu, bet paši negrib un pagaidām nevar plānot savu darbību. Bērni labprāt iesaistās rotaļās, bet nespēj klausīties citu runu, pārtrauc pedagoga un citus bērnus.

4. *līmenis* – labs. Šī prasme novērojama diezgan bieži. Bērni atšķiras ar pozitīvo attieksmi pret dzīvām būtnēm, viņi prot plānot un pamatot savu darbību. Labi strādā kolektīvā ar citiem bērniem, ir draudzīgi, pareizi vērtē savu un biedru darbību.

5. *līmenis* – ļoti labs. Prasme ir noturīga. Bērni viegli spēj pārslēgties uz citu darbību, iekļauties darbībā citos apstākļos. Bērniem ir vēlēšanas sacenties ar citiem bērniem. Viņiem kļūst nozīmīgāki darba rezultāti, tā sabiedriskais vērtīgums.

2. Pedagoģiskā izmēģinājumdarbība. Metodes mērķis ļauj pārbaudīt pedagoģiskās rekomendācijas vispārīgā veidā un dot tam sumāru novērtējumu. Dot iespēju apstiprināt vai noraidīt darba autores izvirzīto hipotēzi par to, ka rotaļu darbībā iespējams veicināt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju attīstību.

3. Dokumentācijas analīze. Metodes mērķis uzzināt pētāmās grupas bērnu sociālo stāvokli ģimenē.

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības bāze.

Pētījums tika veikts „X” pirmsskolas izglītības iestādē, kur grupā bija 18 vecākā pirmsskolas vecuma bērnu. Grupā kopā ir 18 bērni, no kuriem 10 meitenes un 8 zēni. Visumā grupa veiksmīgi apgūst visus darbības veidus, kuri paredzēti pirmsskolas programmā.

Mācību gada sakuma pedagogs iepazīnās ar bērnu raksturojumiem, veselības kartēm, bērnu personas lietām.

Novērojuma grupā bērni atbilst teorijā aprakstītājam vecākā pirmsskolas vecuma psiholoģiskajām īpatnībām, bet jāatzīmē, ka bērniem izveidojās nepareizs uzvedības virziens. Viņi ir emocionāli nepastāvīgi, jo grupā bieži mainījies audzinātāju kolektīvs un nebija vienotas prasības disciplīnā un mācībās, kā arī vecāki necenšas īpaši iesaistīties bērnu sociālo prasmju attīstības procesā. Vecāki neizrāda vajadzīgo interesi par bērna vispusīgu attīstību un par sociālo prasmju veidošanu. Tas viss iespaido tieši bērnus. Viņiem ir sadarbības prasmju trūkums pavisam ikdienišķās situācijās ar vienaudžiem un pieaugušajiem, nepietiek prasmes organizēt savu darbību, dažiem bērniem pat trūkst elementāro pašapkalpošanās iemaņu.

4.2. Sociālo prasmju attīstības izpēte pirms izmēģinājumdarbības.

Pedagoģijas un psiholoģijas pētījumi rāda, ka bērna personības attīstība, viņa prasmju un iemaņu attīstība ir atkarīga no galvenā darbības veida apguves līmeņa. Pirmsskolas vecumā tā ir rotaļa. 5-7 gadus vecu bērnu rotaļu darbība ir spēle kā apkārtējās īstenības un cilvēku darbības atspoguļojums bērna aktīvā atainojuma formā. Rotaļā formējas bērna personības visas šķautnes, notiek ievērojamas izmaiņas bērna psihē, kas it kā sagatavo bērnu pārējai jaunā, augstākā attīstības stadijā. Rotaļa kalpo bērna fiziskai, emocionālai, sociālai un intelektuālai attīstībai.

Lai veiksmīgāk veiktu pedagoģiska izmēģinājuma darbību, izmantojot rotaļas iespējas sociālo prasmju veidošanā, ir nepieciešams gūt priekšstatu par bērnu savstarpējam attiecībām grupā, kā bernis prot izteikt savas domas, formulēt vajadzības, paskaidrot darbību, kā bērnam veicās ar personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmēm. Tādēļ jāveic pedagoģiskie novērojumi, lai diagnosticētu sociālo prasmju veidošanas procesu sākumā un beigās. Novērojuma rezultāti sakārtoti tabulās (skat. 4.2.1. tabulu).

Pedagoģiskās novērošanas tabula pētījuma sākumā

<i>№</i>	<i>Bērna vārds</i>	<i>Prot izteikt savas domas, formulēt vajadzības, paskaidrot darbību</i>	<i>Sadarbības prasmes grupā</i>	<i>Personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes</i>	<i>Sava darba vietas organizatoriskās prasmes</i>	<i>Fizisko kustību līdzsvarošana noteiktam tempam un ritmam</i>	<i>Pozitīvi saudzējoša attieksme pret lietām, ar kurām darbojas, uz dzīvām būtnēm, ar kurām sastopas</i>
1.	Katja	atturīga, reizēm kautrīga, piesardzīga pret visu jauno, nepazīstamo, grūti iesaistās sarunā	vairāk kontaktējas ar pieaugušajiem, bieži izrāda nepatiku pret kādu no bērniem. Pati izraisa konfliktus (knieb, sper citiem bērniem)	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	prot atrast sev nodarbošanās un ilgstoši darboties vienatnē.	grupas kopējās aktivitātēs dažkārt nevēlas iesaistīties.	vēl nav izveidojusies līdz galam izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
2.	Ira	iesaistās sarunā un uzdod jautājumus, bet ir diezgan grūti atbildēt uz jautājumiem	bērns iesaistās rotaļās, bet nespēj klausīties citu runu, pārtrauc to, nepacietīgs pret citiem bērniem, grib būt līderis	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	viņai ir grūti saplānot savu darbu, bet, ja kaut kas interesē, sāk darbu pēc pašas ierosmes, ja neinteresē, gaida skolotājas ierosmi	labprāt iesaistās sporta spēles, viegli var pārslēgties no vienas darbības uz otru	vēl nav izveidojusies līdz galam izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
3.	Marina	grūti iesaistās sarunā ar pieaugušajiem, jo pret viņiem ir ļoti piesardzīga	pret pieaugušajiem noslēgta, piesardzīga, bet labprāt kontaktējas ar bērniem	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	grūti saplānot savu darbu, lai sakt kādu darbu gaida skolotājas vai bēma ierosmi	labprāt iesaistās sporta spēles, bet pārslēgties no vienas darbības uz otru ir grūti	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
4.	Saša	lēns, ļoti kārtīgs, kluss zēns, sarunā gan ar pieaugušajiem, gan ar vienaudžiem iesaistās ar negribu	kontakts ar pieaugušajiem un bērniem ir pasīvs, viņš ir noslēgts sevī, vairāk nodarbojas pats ar sevi	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	savu darbu var saplānot, ja šī darbība ir saistīta ar viņu	sporta aktivitātes iesaistās ar negribu, no vienas darbības uz citu pārsledzās lēni un grūti	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
5.	Vlads	iesaistās sarunā, uzdod jautājumus, var pastāstīt par notikumiem	spēj darboties kolektīvā, labprāt iesaistās rotaļās, bet ievērot spēles noteikumus Vladam ir diezgan grūti	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	diezgan grūti saplānot savu darbu, bet ja kaut kas interesē sāk darbu pēc pašas ierosmes	labprāt iesaistās sporta spēles, viegli var pārslēgties no vienas darbības uz otru	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas

6.	Nataļja	aktīva, kustīga, nemierīga, reizēm neapbrīnāma meitene, iesaistās sarunā tikai ar bērniem un pazīstajiem cilvēkiem	kontaktējas ar bērniem, piedalās grupas kopējās aktivitātēs, reizēm vēlas būt vadošajā lomā, bet, ja tas neizdodas, tad vispār atsākās piedalīties.	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	nevar saplānot savu darbu, ļoti nemierīga, viņai ir grūti koncentrēties uz vienas darbības	iesaistās aktivitātes, bet tikai ja tas likās viņai interesanti un aizraujoši	nav izveidojusies izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
7.	Antons	mierīgs, kluss zēns, viņam ir grūti iesaisties sarunā	kontaktējas ar pieaugušajiem un bērniem. Iesaistās grupas kopējās aktivitātēs, bet ievērot spēles noteikumus viņam ir grūti	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas, bet tomēr ātri apgērbties un noģērbties, kārtīgi salikt savu apģērbu sastāda grūtības	diezgan grūti saplānot savu darbu, darbu sāk tikai pēc audzinātājas aicinājuma	iesaistās sporta aktivitātes, viegli var pārslēgties no vienas darbības uz otru	vēl nav izveidojusies izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
8.	Rita	klusā, nopietna meitene, iesaistās sarunā tikai tad, kad pieaugušais ir iniciators	kontaktējas pārsvarā ar pieaugušajiem, grupas kopējās aktivitātēs iesaistās, bet bieži tikai vērotāja lomā, rotaļojas pārsvarā viena.	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas, bet tomēr kārtīgi salikt savu apģērbu sastāda grūtības	nopietni plāno savu darbu, bet sāk darbu pēc paša ierosmes nevar	neiesaistās sporta spēles, bieži tikai vērotāja lomā	vēl nav diezgan labi izveidojusies izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
9.	Eriks	ar bērniem praktiski nesadarbojas, sarunā iesaistās tikai pēc pieauguša ierosmes	pārsvara spēlējās viens, rotaļu sižets ir vienveidīgs, grupas kopējās aktivitātēs negrib iesaistīties	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas, bet tomēr kārtīgi salikt savu apģērbu sastāda grūtības	cenšās plānot savu darbu, bet sāk darbu tikai pēc pieauguša ierosmes	iesaistās sporta spēles, bet grupu aktivitātes neiesaistās, bieži tikai vērotāja lomā	vēl nav diezgan labi izveidojusies izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
10.	Ilona	iesaistās sarunā, atbild un uzdod jautājumus	spēj darboties kolektīvā, ievēro spēles noteikumus, labprāt iesaistās rotaļās	ievēro personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes	plāno savu darbu, sak darbu pēc paša ierosmes, cenšās pārvarēt grūtības savā darbā	labprāt iesaistās sporta spēles, viegli var pārslēgties no vienas darbības uz otru	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas būtnes, ar kurām sastopas
11.	Maksims	pieaugušo klātbūtnē noslēgts, atturīgs zēns, ļoti grūti iestājās sarunā kā ar	spēj darboties kolektīvā tikai tad, ja zin, kas būs darāms un ko no viņa sagaida grupas biedri, novēro	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	bieži darbu sāk pēc pieauguša vai grupas biedra ierosmes	sporta spēles un aktivitāte iesaistās tikai pēc pieauguša ierosmes, bieži ir novērotāja lomā	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas

		pieaugušajiem, tā arī ar bērniem	spēles noteikumus				būtnes, ar kurām sastopas
12.	Larisa	iesaistās sarunā, atbild un uzdod jautājumus, spēj pastāstīt par notikumiem	spēj darboties kolektīvā, ievēro spēles noteikumus, iesaistās rotaļās tikai tad, ja tas ir viņai interesanti	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	plāno savu darbu, sāk darbu pēc paša ierosmes, ja sākumā kaut kas neizdodas, atmet darbu un vairs neturpina	labprāt iesaistās sporta spēles, viegli var pārslēgties no vienas darbības uz otru	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas būtnes, ar kurām sastopas
13.	Nastja	nespēj secīgi pastāstīt par notikumiem vai izstāstīt kādu pasaku pēc noklausīšanas	darboties kolektīvā ir diezgan grūti, jo grib ieņemt tikai līdera pozīciju, neprot uz klausīt kritiku	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas, bet var rasties, ka viņai aizmirsies nomazgāt rokas pēc ielas vai nofirīt zobus pēc ēšanas	saplānot savu darbu ir grūti, jo nepietiek pacietības izpildīt visu līdz galām	kopējās aktivitātēs iesaistās, bet ir nepacietīga	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas būtnes, ar kurām sastopas
14.	Sveta	grūti iesaistīties sarunā gan ar pieaugušajiem, gan ar vienaudžiem, uzdod jautājumus, bet atbildēt uz jautājumu ir grūti	spēj darboties kolektīvā, bet ievērot spēles noteikumus gadās grūti, jo spēlēs gaitā var sapņot par kaut ko citu	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas, bet reizēm ir jāatgādina par to	plāno savu darbu, bet nevar sākt darbu pēc paša ierosmes	labprāt iesaistās sporta spēles, bet pārslēgties no vienas darbības uz otru ir grūti	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas būtnes, ar kurām sastopas
15.	Anžela	sarunā spēj uzdod jautājumus, bet pastāstīt par notikumiem ir diezgan grūti	spēj darboties kolektīvā, ievēro spēles noteikumus, bet tas atkarīgs no spēles satura, ja viņai piesaistās, tad viņa spēlē un ievēro noteikumu, ja nē, tad var vispār atteikties spēlēt	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	nevar kārtīgi saplānot savu darbu, sāk darbu tikai pēc skolotājas ierosmes	iesaistās sporta spēles, aktivitātes ja tas likas viņai interesanti un iesaistoši	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas būtnes, ar kurām sastopas

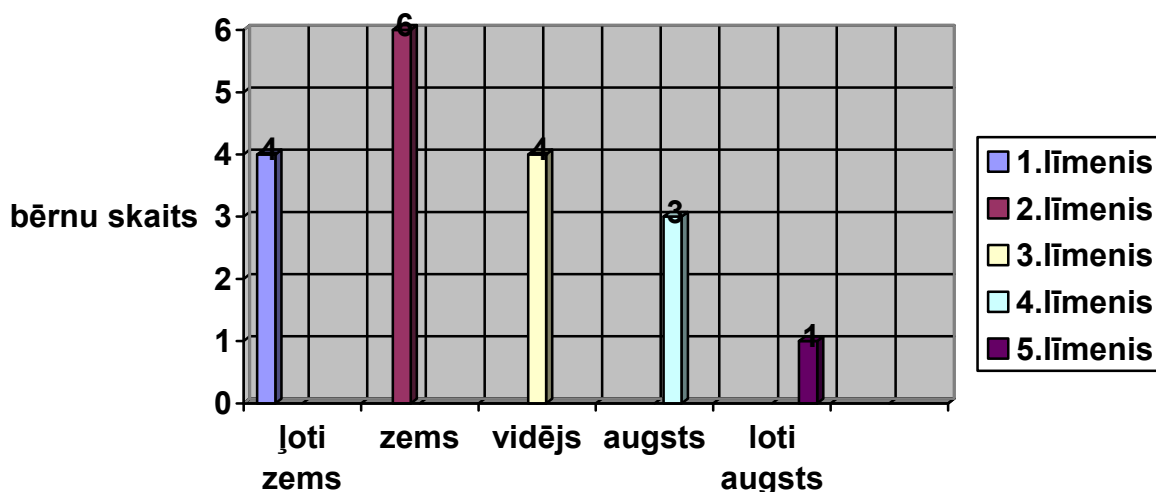
16.	Karina	klusā, mierīga, jūtīga meitene, sarunā iesaistās diezgan reti, bet ja kaut kas ir vajadzīgs, palūdz skolotājam	kontaktējas ar pieaugušajiem un bērniem, grupas kopējās aktivitātēs piedalās, labāk jūtas padotā lomā, nekonfliktē ar bērniem	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	pati atrod nodarbošanās un dažkārt mīl rotaļoties arī viena pati	grūti pārslēdzas no vienas darbības uz citu	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
17.	Jūlija	iesaistās sarunā, atbild un uzdod jautājumus, spēj pastāstīt par kādu notikumu vai pasaku	spēj darboties kolektīvā, iesaistās rotaļās tikai tad, ja grupas biedri ir pazīstami, lai būtu viņai piemērota, droša vide	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	diezgan grūti saplānot savu darbu, bet, ja kaut kas interesē, sāk darbu pēc pašas ierosmes	viegli var pārslēgties no vienas darbības uz otru, ja tas būs viņai interesanti	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas būtnes, ar kurām sastopas
18.	Jeļena	enerģiska, ļoti patstāvīga meitene, iesaistās sarunā, daudz uzdod jautājumus, bet gan atbildēt secīgi grūti	kontaktējas ar pieaugušajiem, bet bieži konfliktē ar bērniem, ar prieku iesaistās grupas kopējās aktivitātēs, vienmēr vēlas būt līdere, bet nevēlas samierināties ar padotā lomu.	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas. Nem bez atļaujas citu bērnu rotaļlietas, bieži strīdās	patstāvīga meitene, savu darbu saplānot var, bet ja kaut kas vajag izdarīt nodarbībā, var apjukt	nevar pārslēgties no vienas darbības uz otru, viņai ir vajadzīgs diezgan ilgs laiks	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas būtnes, ar kurām sastopas

5 – 6 gadīgo bērnu sociālo prasmju mījsakarību izpēte tika veikta laikā no 2010. gada 1. septembra līdz 2010. gada 5. decembrim pēcpusdienās, brīvrotaļošanās laikā, saistītas ar konkrēto sociālo prasmju veidošanās procesu.

Lai apreiķinātu bērnu sociālo prasmju rādītāju gan pētījuma sākumā, gan pētījuma beigās, tika saskaitīti kritēriju rādītāji un izrēķināts vidējais aritmētiskais (skat. 4.2.2. tabulu; skat. 1. pielikumu un 2. pielikumu).

Sociālo prasmju rādītāji pētījuma sākumā

№	Bērna vārds	Līmenis	№	Bērna vārds	Līmenis
1.	Katja	1	10.	Ilona	5
2.	Ira	2	11.	Maksims	2
3.	Marina	2	12.	Larisa	4
4.	Saša	1	13.	Nastja	1
5.	Vlads	4	14.	Sveta	2
6.	Nataļja	2	15.	Anžela	2
7.	Antons	3	16.	Karina	3
8.	Rita	3	17.	Jūlija	4
9.	Eriks	1	18.	Jeļena	3

4.2.1. att. Sociālo prasmju attīstības raksturojums pirms attīstošām rotaļām

Grupās bērnu novērošanas rezultātā tika secināts, ka bērniem kopumā vidējs un zems sociālo prasmju attīstības līmenis.

Kā redzams 4.2.1. attēlā, no 18 bērniem 4 uzrāda ļoti zemo līmeni un tik pat bērnu uzrāda vidējo līmeni; 6 bērni – zemo; 3 bērni - augsto sociālo prasmju attīstības līmeni un tikai 1 bērns uzrāda ļoti augsto līmeni.

Pamatojoties uz novērojumiem var secināt, kā bērnu nepietiekamai sociālo prasmju attīstībai ir vairāki iemesli. Iespējams, ka tas ir saistīts ar bērnu personības īpatnībām,

nepietiekamai rotaļu prasmju un iemaņu attīstībai, audzināšanas kļūdam ģimenē un pirmsskolā, vai arī savstarpējam attiecībam ar vienaudžiem. Tāpēc ir vajadzīga sīkāka izpēte.

Darba autore uzskata, ka pedagogiem jāpaplašina nodarbības organizācijas formas, lai bērniem būtu daudz iespēju attīstīt savas sociālās prasmes, iekļaujot tajā rotaļu kā galveno darbības veidu pirmsskolas vecumā. Pedagoģiskajā procesā salīdzinoši maz uzmanības tiek veltīts sociālo prasmju veidošanai. Tādēļ bakalaura darbā rotaļa tiek uzsvērtā un pētīta kā viena no bērnu sociālo prasmju veidošanas iespējām. Ka arī liela nozīme ir jāpievērš bērnu ģimenēm, jo bērns no pašas dzimšanas savstarpējās attiecības apgūst tieši ģimenē. Te ir bērna pirmā sociāla pieredze, un kāda atmosfēra, sociālā vide ir tieši šajā ģimenē, tā bērnam veicās jau pēc tam, kad viņš ir pieaudzis. Tieši tāpēc ir jāpievērš uzmanību bērnu ģimeņu raksturojumam (skat. 3. pielikumu).

No bērnu ģimeņu raksturojuma tabulas ir redzams, ka no 18 ģimenēm 6 bērnus audzina tikai māte; 3 bērniem ir brāļi, 12 bērniem ir pilnā ģimene. Kā arī ir redzams, ka nepilnām ģimenēm ir trūcīgo vai maznodrošināto ģimeņu statuss. Tie faktori traucē bērniem attīstīt savas sociālās prasmes ģimenes lokā: mātes vienmēr ir darbā, bērni vakaros paliek ar vecākiem brāļiem vai māsām. Pēc darba autores domām, pirmsskolas skolotājiem jācenšas gan pašiem, gan iesaistot vecākus, palīdzēt bērniem attīstīt savas sociālās prasmes un iemaņas.

Pēc bērnu pedagoģiskās novērošanas un viņu ģimeņu pazīšanas, darba autore secināja, ka bērnu sociālo prasmju apguves līmenis ir zems. Daži bērni apguvuši tikai vienkāršākās sadarbības prasmes, dažiem vispār ir ļoti grūti kontaktēt ar pieaugušajiem, bet dažiem nepietiek prasmes nodarboties vienaudžu lokā.

Tātad, ir jāuzsāk izmēģinājumdarbību, lai ar rotaļas palīdzību uzlabotu sociālo prasmju apguves līmeni. Jāizveido atbilstoši vecumam un bērnu īpatnībām nepieciešamu rotaļas darbības vidi.

4.3. Pedagoģiskas izmēģinājumdarbības programma.

Lai paaugstinātu bērnu sociālo prasmju attīstības līmeni, bakalaura darba autore, sadarbība ar pirmsskolas izglītības iestādes skolotāju, izstrādāja 5 – 6 gadīgo bērnu sociālo prasmju pedagoģisko izmēģinājumdarbības programmu (skat. 4.3.1. tabulu).

4.3.1. tabula

<i>Izmēģinājumdarbības laiks</i>	<i>Rotaļas nosaukums</i>	<i>Rotaļas mērķis</i>	<i>Pielikumi</i>
Septembris	„Iepazīsimies!”; „Komplimenti”; „Rotaļlietu veikals”; „Dzīvā skulptūra”; „Pastāsti par sevi”; "Klusie telefoni"	Rotaļspēles, kuru mērķis ir veicināt bērnos sadarbības prasmēs grupā	6. pielikums 7.pielikums
	“Mana mute saka labus vārdus”; “Virtuve”; “Veiklais pavārs”; “Kur to lieto?”; „Viesi”	Rotaļspēles, kuru mērķis ir veicināt bērnos personības, higiēnas un pašapkalpošanas prasmes.	10.pielikums
	„Visi putni laižas”; „Cālišu ķeršana”; „Zaķis bezpajumtnieks”; „Tauriņu ķēršana”;	Kustību rotaļas	8.pielikums
Oktobris	„Vecā ragana”; “Klusie telefoni”; “Ēnu teātris”; “Kāds, Kāda?”; „Pamēģini uzminēt!”; „Joku stāstiņi”; „Priekšmetu attēlu domino”; „Kurš vairāk atceras?”	Rotaļspēles, vārdu krājuma paplašināšanai un aktivizēšanai, kuru mērķis ir veicināt bērnos prasmi izteikt savas domas un formulēt vajadzības	7.pielikums

Oktobris	„Smaids”; „Kā izskatās noskaņojums?”; „Uzmini, kura balss?”; „Trenējam emocijas”; „Uzmini emociju”; „Aizliegtā kustība”; „Atrast māsu”; „Pastāsti par sevi”	Rotaļspēles, kuru mērķis ir veicināt bērnos sadarbības prasmēs grupā	6.pielikums
	“Viļņojošā jūra”; „Sijā, sijā sietiņ!”; „Pie lāča silā”	Kustību rotaļas	8.pielikums
Novembris	„Mūsu pasakas”; „Pāru attēli”; „Kurš ātrāk saliks?”; „Atrodi ziedu?”; „Ieklausies un atrodi!”; „Svinam svētkus”	Rotaļspēles, kuru mērķis ir veicināt bērnos pozitīvi saudzējošo attieksmi pret lietām, ar kurām darbojas, uz dzīvām būtnēm, ar kurām sastopas	9.pielikums
	“Svētku svinēšana - Bīfītes dzimšanas diena”; „Loto”; „Saliec attēlu”; „Bērnudārzs”; „Ģimene”; „Viesi”; „Dzimšanas diena”	Rotaļspēles, kuru mērķis ir veicināt bērnos personības, higiēnas un pašapkalpošanas prasmes	10.pielikums

Izmēģinājumdarbība tika veikta pēcpusdienās, 3 reizes nedēļā. Šis laiks bija izvēlēts tāpēc, ka bērni šajā laikā nav pārslogoti ar rītu nodarbībām un varēs brīvi rotaļoties. Rotaļa bija kā galvenais līdzeklis sociālo prasmju veicināšanai.

4.4. Sociālo prasmju attīstības izpēte pēc izmēģinājumdarbības

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības mērķis bija apstiprināt vai noraidīt darba autores izvirzīto hipotēzi par to, ka rotaļu darbībā iespējams veicināt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju attīstību (skat. 4.4.1. tabulu).

4.4.1. tabula

Pedagoģiskās novērošanas tabula pētījuma beigās

<i>No</i>	<i>Bērna vārds</i>	<i>Prot izteikt savas domas, formulēt vajadzības, paskaidrot darbību</i>	<i>Sadarbības prasmes grupā</i>	<i>Personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes</i>	<i>Sava darba vietas organizatoriskās prasmes</i>	<i>Fizisko kustību līdzsvarošana noteiktam tempam un ritmam</i>	<i>Pozitīvi saudzējoša attieksme pret lietām, ar kurām darbojas, uz dzīvām būtnēm, ar kurām sastopas</i>
1.	Katja	atturīga, reizēm kautrīga, piesardzīga pret visu jauno, nepazīstamo, grūti iesaistās sarunā	vairāk kontaktējas ar pieaugušajiem, bieži izrāda nepatiku pret kādu no bērniem. Pati izraisa konfliktus (knibj, sper citiem bērniem)	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	prot atrast sev nodarbošanās un ilgstoši darboties vienatnē.	grupas kopējās aktivitātēs dažkārt nevēlas iesaistīties.	vēl nav izveidojušie s līdz galam izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
2.	Ira	iesaistās sarunā un uzdod jautājumus, bet tomēr ir diezgan grūti atbildēt uz jautājumiem, pastāstīt kaut ko	bērns iesaistās rotaļās, cenšas ieklausīties citu runās, bet pārtrauc to, ja tas sagādā lielas pūles viņam, nepacietīgs pret citiem bērniem, grib būt līderis	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	joprojām ir grūti saplānot savu darbu, bet, ja kaut kas interesē, sāk darbu pēc pašas ierosmes, skolotājs tikai mazliet var ierosināt	labprāt iesaistās sporta spēles, viegli var pārslēgties no vienas darbības uz otru	vēl nav izveidojušie s līdz galam izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
3.	Marina	grūti iesaistās sarunā ar pieaugušajiem, jo pret viņiem ir ļoti piesardzīga	pret pieaugušajiem noslēgta, piesardzīga, bet labprāt kontaktējas ar bērniem	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	grūti saplānot savu darbu, lai sakt kādu darbu gaida skolotājas vai bērna ierosmi	labprāt iesaistās sporta spēles, bet pārslēgties no vienas darbības uz otru ir grūti	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
4.	Saša	lēns, ļoti kārtīgs, kluss zēns, sarunā ar pieaugušajiem iesaistās ar negribu, bet gan ar vienau- džiem	kontakts ar pieaugušajiem vēl ir pasīvs, bet ar bērniem jau cenšas un grib strādāt komandā, tomēr vairāk patīk darboties ar sevīm	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	savu darbu cenšas plānot, ja šī darbība ir saistīta ar citiem bērniem, var arī dažreiz palīdzēt	sporta aktivitātes iesaistās, no vienas darbības uz citu pārslēdzas lēni un grūti	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas

		cenšas jau nodibināt labu kontaktu					
5.	Vlads	iesaistās sarunā, uzdod jautājumus, var pastāstīt par notikumiem	spēj darboties kolektīvā, labprāt iesaistās rotaļās, bet ievērot spēles noteikumus Vladam ir diezgan grūti	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	diezgan grūti saplānot savu darbu, bet ja kaut kas interesē sāk darbu pēc paša ierosmes	labprāt iesaistās sporta spēles, viegli var pārslēgties no vienas darbības uz otru	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
6.	Nataļja	aktīva, kustīga, nemierīga, reizēm neapbrīnāma meitene, iesaistās sarunā ar bērniem un pazīstajiem cilvēkiem, var izstāstīt notikumu vai kādu stāstījumu no dzīves ļoti secīgi un saprotoši, atbild uz jautājumiem, uzdod jautājumus	kontaktējas ar bērniem, piedalās grupas kopējās aktivitātēs, reizēm vēlas būt vadošajā lomā, bet cenšas darboties kolektīvā saskaņā ar citiem un realizējot noteiktu uzdevumu	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	jau cenšas saplānot savu darbu, kaut viņa ir ļoti nemierīga un viņai ir grūti koncentrēties uz vienas darbības, bet viņa cenšas izpildīt visu līdz galām	iesaistās aktivitātes, bet tikai ja tas likās viņai interesanti un aizraujoši	cenšas saudzēt lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas būtnes, ar kurām sastopas, bet tomēr reizēm ir jāatgadina par to
7.	Antons	mierīgs, kluss zēns, viņam ir grūti iesaisties sarunā	kontaktējas ar pieaugušajiem un bērniem. Iesaistās grupas kopējās aktivitātēs, bet ievērot spēles noteikumus viņam ir grūti	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas, bet tomēr ātri apgērbties un noģērbties, kārtīgi salikt savu apģērbu sastāda grūtības	diezgan grūti saplānot savu darbu, darbu sāk tikai pēc audzinātājas aicinājuma	iesaistās sporta aktivitātes, viegli var pārslēgties no vienas darbības uz otru	vēl nav izveidojusies izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
8.	Rita	klusā, nopietna meitene, iesaistās sarunā tikai tad, kad pieaugušais ir iniciators	kontaktējas pārsvarā ar pieaugušajiem, grupas kopējās aktivitātēs iesaistās, bet bieži tikai vērotāja lomā, rotaļojas pārsvarā viena.	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas, bet tomēr kārtīgi salikt savu apģērbu sastāda grūtības	nopietni plāno savu darbu, bet sāk darbu pēc paša ierosmes nevar	neiesaistās sporta spēles, bieži tikai vērotāja lomā	vēl nav diezgan labi izveidojusies izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
9.	Eriks	ar bērniem praktiski nesadarbojas, sarunā iesaistās	pārsvara spēlējās viens, rotaļu sižets ir vienveidīgs, grupas kopējās	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas, bet	cenšas plānot savu darbu, bet sāk darbu tikai pēc	iesaistās sporta spēles, bet grupu aktivitātes neiesaistās,	vēl nav diezgan labi izveidojusies izpratne, ka

		tikai pēc pieauguša ierosmes	aktivitātēs negrib iesaistīties	tomēr kārtīgi salikt savu apģērbu sastāda grūtības	pieauguša ierosmes	bieži tikai vērotāja lomā	jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
10.	Ilona	iesaistās sarunā, atbild un uzdod jautājumus	spēj darboties kolektīvā, ievēro spēles noteikumus, labprāt iesaistās rotaļās	ievēro personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes	plāno savu darbu, sak darbu pēc paša ierosmes, cenšas pārvarēt grūtības savā darbā	labprāt iesaistās sporta spēles, viegli var pārslēgties no vienas darbības uz otru	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas būtnes, ar kurām sastopas
11.	Maksims	pieaugušo klātbūtnē noslēgts, atturīgs zēns, ļoti grūti iestājās sarunā kā ar pieaugušajiem, tā arī ar bērniem	spēj darboties kolektīvā tikai tad, ja zin, kas būs darāms un ko no viņa sagaida grupas biedri, novēro spēles noteikumus	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	bieži darbu sāk pēc pieauguša vai grupas biedra ierosmes	sporta spēles un aktivitāte iesaistās tikai pēc pieauguša ierosmes, bieži ir novērotāja lomā	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas būtnes, ar kurām sastopas
12.	Larisa	iesaistās sarunā, atbild un uzdod jautājumus, spēj pastāstīt par notikumiem	spēj darboties kolektīvā, ievēro spēles noteikumus, iesaistās rotaļās tikai tad, ja tas ir viņai interesanti	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	plāno savu darbu, sāk darbu pēc paša ierosmes, ja sākumā kaut kas neizdodas, atmet darbu un vairs neturpina	labprāt iesaistās sporta spēles, viegli var pārslēgties no vienas darbības uz otru	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas būtnes, ar kurām sastopas
13.	Nastja	jau cenšas secīgi pastāstīt par notikumiem vai izstāstīt kādu pasaku pēc noklausīšanas	darboties kolektīvā ir diezgan grūti, grib ieņemt līdera pozīciju, bēt tomēr jau tagad kļūva diezgan saprotoša, var arī pieņemt padēvēja lomu, uzklaut kritiku joprojām ir grūti	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas, cenšas neazmirst gan nomazgāt rokas, gan pakarināt pareizi savu apģērbu pēc pastaigas	saplānot savu darbu ir diezgan grūti, nepietiek pacietības izpildīt visu līdz galām, bet viņa cenšas	kopējās aktivitātēs iesaistās, bet ir nepacietīga	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas būtnes, ar kurām sastopas, reizēm ir jāatgadina
14.	Sveta	grūti iesaistīties sarunā ar pieaugušajiem, bet gan ar vienauddžiem jau cenšas iesaistīties sarunā, uzdod jautājumus, bet atbildēt	spēj darboties kolektīvā, bet ievērot spēles noteikumus gadās grūti, jo spēlēs gaitā var sapņot par kaut ko citu	personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes ir apgūtas	plāno savu darbu, bet nevar sākt darbu pēc pašas ierosmes, cenšas pārvarēt grūtības savā darbā	labprāt iesaistās sporta spēles, bet pārslēgties no vienas darbības uz otru ir grūti	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas būtnes, ar kurām sastopās

		uz jautājumu ir grūti					
15.	Anžela	sarunā spēj uzdod jautājumus, cenšas iesaistīties saruna gan ar pieaugušajie m, gan ar vienaudžiem un pastāstīt par notikumiem vai izstāstīt kādu stāstījumu	spēj darboties kollektīvā, cenšas ievērot spēles noteikumus, bērns labprāt iesaistās rotaļās, dalās ar citiem, spēj klausīties citu runu un cenšas nepārtraucot to	personības higiēnas un pašapkalpoša- as prasmes ir apgūtas	cenšas kārtīgi saplānot savu darbu, sāk darbu gan pēc skolotājas ierosmes, gan pēc pašas ierosmes	iesaistās sporta spēles, aktivitātes ja tas likas viņai interesanti un iesaistoši	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas būtnes, ar kurām sastopas, bet tomēr dažreiz ir jātgadina
16.	Karina	klusā, mierīga, jūtīga meitene, sarunā iesaistās diezgan reti, bet ja kaut kas ir vajadzīgs, palīdz skolotājai	kontaktējas ar pieaugušajiem un bērniem, grupas kopējās aktivitātēs piedalās, labāk jūtas padotā lomā, nekonfliktē ar bērniem	personības higiēnas un pašapkalpoša- as prasmes ir apgūtas	pati atrod nodarboša- nas un dažkārt mīl rotaļoties arī vienu pati	grūti pārslēdzas no vienas darbības uz citu	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas
17.	Jūlija	iesaistās sarunā, atbild un uzdod jautājumus, spēj pastāstīt par kādu notikumu vai pasaku	spēj darboties kollektīvā, iesaistās rotaļās tikai tad, ja grupas biedri ir pazīstami, lai būtu viņai piemērota, droša vide	personības higiēnas un pašapkalpoša- as prasmes ir apgūtas	diezgan grūti saplānot savu darbu, bet, ja kaut kas interesē, sāk darbu pēc pašas ierosmes	viegli var pārslēgties no vienas darbības uz otru, ja tas būs viņai interesanti	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas būtnes, ar kurām sastopas
18.	Jeļena	enerģiska, ļoti patstāvīga meitene, iesaistās sarunā, atbild un uzdod jautājumus	kontaktējas ar pieaugušajiem, bet bieži konfliktē ar bērniem, ar prieku iesaistās grupas kopējās aktivitātēs, vēlas būt līdere, bet tomēr jau tagad var kaut uz neilgu laiku dod iespēju arī citiem bērniem pabūt līdera lomā	personības higiēnas un pašapkalpoša- as prasmes ir apgūtas, ja grib paņemt kāda bērna mantu, cenšas palūgt atļauju	patstāvīga meitene, savu darbu saplānot var, bet ja kaut kas vajadzīgs izdarīt nodarbībā, var apjukt	cenšas pārslēgties no vienas darbības uz otru, bet viņai ir vajadzīgs diezgan ilgs laiks	veidojas izpratne, ka jāsaudzē lietas, ar kurām darbojas, un dzīvas būtnes, ar kurām sastopas

Pēc izmēģinājumdarbības, 2010. gada decembrī, darba autore veica atkārtotu bērnu pedagoģisko novērošanu, lai uzzinātu bērnu sociālo prasmju attīstības līmeni pētījuma beigās (skat. 4.pielikums un 5. pielikums).

Apkopojot bērnu pedagoģiskas novērošanas atkārtotos rezultātus, darba autore ievēroja, ka daži bērni pētījuma laikā neizpilda pedagoga prasības un noteikumus, savu iniciatīvu viņi arī neizrāda. Rotaļnodarbības bija neuzmanīgi, pret citiem bērniem bija vienaldzīgi, rotaļās nepiedalās. Daži bērni neievēroja un neievēro personisko higiēnu, nevarēja un nevar patstāvīgi, ātri un kārtīgi salikt savas drēbes. Diemžēl tie ir bērni, kuriem ir nelabvēlīga situācija ģimenē (bērnus audzina tikai māte, kurā vienmēr strādā; māte strādā, tēvs – alkoholiķis; ekonomiskas krīzes dēļ, bērni nevar katru dienu apmeklēt pirmsskolu u.t.t.).

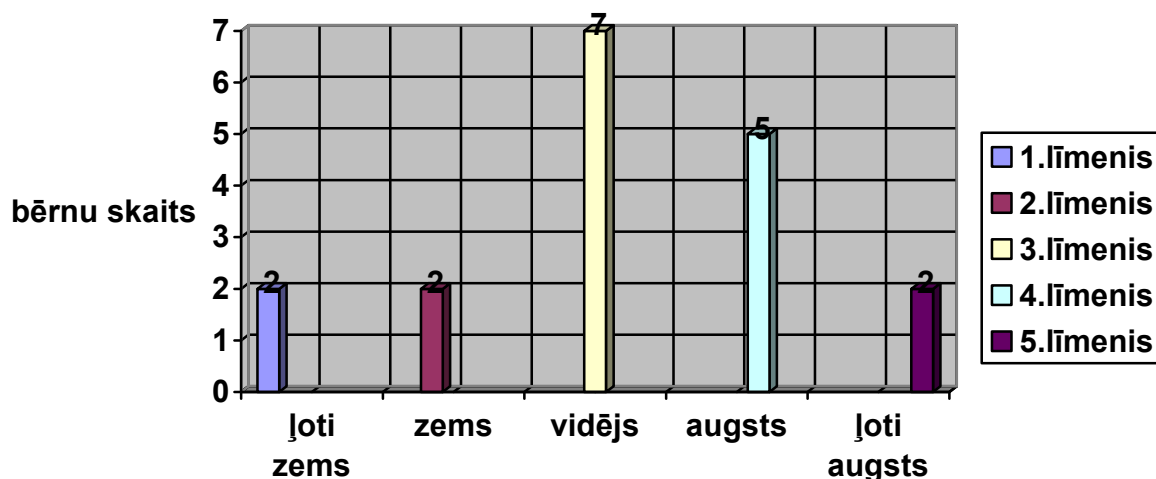
Lai apreiķinātu bērnu sociālo prasmju rādītāju pētījuma beigās, atkal tika saskaitīti kritēriju rādītāji un izrēķināts vidējais aritmētiskais. Atkārtotā grupas bērnu pedagoģiskā novērošanā noskaidrojās šādi rādītāji (skat. 4.4.2.tabulu).

4.4.2. tabula

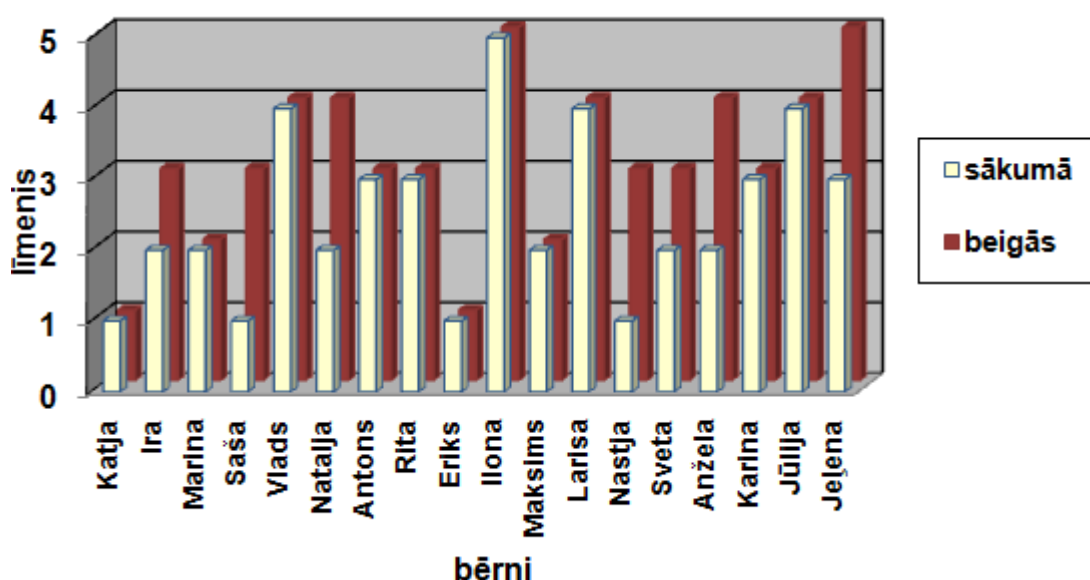
Sociālo prasmju rādītāji pētījuma beigās

№	Bērna vārds	Līmenis	№	Bērna vārds	Līmenis
1.	Katja	1	10.	Ilona	5
2.	Ira	3	11.	Maksims	2
3.	Marina	2	12.	Larisa	4
4.	Saša	3	13.	Nastja	3
5.	Vlads	4	14.	Sveta	3
6.	Nataļja	4	15.	Anžela	4
7.	Antons	3	16.	Karina	3
8.	Rita	3	17.	Jūlija	4
9.	Eriks	1	18.	Jeļena	5

Apkopojot tabulas rādītājus, novērojumu rezultāti pētījuma beigās bija sekojoši: (skat. 4.4.1. attēlu un 4.4.2. attēlu)

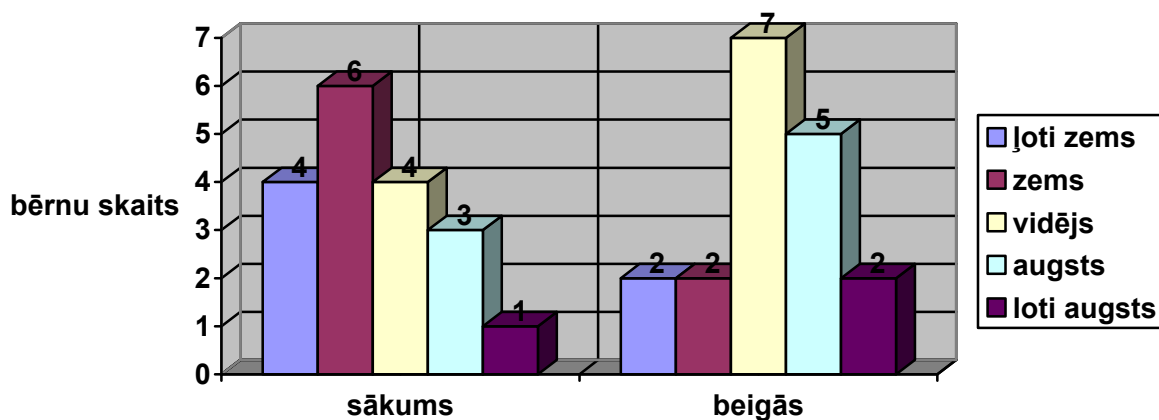
4.4.1. att. Sociālo prasmju attīstības raksturojums pēc attīstošām rotaļām

4.4.2. att. Katra bērna sociālo prasmju attīstības raksturojuma salīdzinājums pirms un pēc attīstošām rotaļām.

Kā redzams 4.4.1. attēlā un 4.4.2. attēlā, no 18 bērniem, pētījuma beigās 2 bērni uzrāda ļoti zemo līmeni, tas ir par 2 bērniem mazāk, nekā pētījuma sākumā; 2 bērni uzrāda zemo līmeni, tas ir par 4 mazāk, nekā pētījuma sākumā; 7 bērni rāda vidējo sociālo prasmju attīstības līmeni, tas ir par vienu bērnu vairāk, nekā pētījuma sākumā; 5 bērni uzrāda augsto līmeni, tas ir par 2 bērniem vairāk un 2 bērni uzrāda ļoti augsto līmeni, pētījuma sākumā bija 1 bērns.

Kā mēs varam redzēt pētījuma beigās bērnu sociālo prasmju ļoti zems, zems un vidējais līmenis paaugstinājās salīdzinājumā ar pētījuma sākumu. Salīdzinājumu var redzēt 4.4.3. attēlā.

4.4.3. att. Bērnu sociālo prasmju attīstības raksturojuma salīdzinājums pirms un pēc attīstošām rotaļām

Darba autore veica bērnu novērošanu pirms un pēc izmēģinājumdarbības programmas, veica bērnu pedagoģisko izpēti un meklēja risinājumus bērnu sociālo prasmju attīstības nodrošināšanai un veicināšanai.

Apkopojot praktiskā pētījuma rezultātus var secināt:

1. Daudz no bērniem prot izteikt savas domas, formulēt vajadzības, paskaidrot savu darbību, bērni pievērš uzmanību saskarsmei ar citiem bērniem. Tomēr daži bērni pētījuma laikā neizpildīja pedagoga prasības un noteikumus, savu iniciatīvu gan rotaļnodarbībās, gan brīvrotaļošanās laikā neizrādīja. Dažiem bērniem bija grūti izteikt savas domas vai paskaidrot savu darbību. Rotaļnodarbībās bija neuzmanīgi, pret citiem bērniem neizrada vajadzīgo interesi, rotaļās nepiedalās. Par to liecina atkārtotas novērošanas rezultāti (skat. 4.4.1.tabulu).

2. Rotaļu darbības rezultātā bērniem paaugstinājās sociālo prasmju līmenis, it sevišķi tiem bērniem, kuriem sākumā bija zemi, vidēji (skat. 4.4.2. attēlu).

3. Sociālo prasmju līmenis straujāk attīstījies tiem bērniem, kuriem pirms izmēģinājumdarbības bija zemi un vidēji rādītāji.

4. Sociālo prasmju līmenis palika tādā pašā līmenī vai mazliet paaugstinājās tiem bērniem, kuriem pētījuma sākumā bija augsti rādītāji.

SECINĀJUMI

Apkopojot zinātniskās literatūras analīzi un praktiskā pētījuma rezultātus, var **secināt, ka:**

1. Bērnu *psihosociālā attīstība* notiek socializācijas procesā, kurā attīstās saskarsmes prasmes starp bērniem, kā arī starp bērnu vecākiem un citiem pieaugušajiem. Pašvērtējuma attīstība saistās ar pieaugušo doto vērtējumu, un arvien nozīmīgāks kļūst vienaudžu dotais vērtējums. Attīstās tendence salīdzināt sevi ar citiem. Saskarsmes, prasmju, iemaņu attīstība. Rotaļām liela nozīme kognitīvo procesu un saskarsmes procesu attīstībā.

2. Bērnu *fizisko attīstību* iespējams veicināt nodrošinot ar regularitāti un racionalitāti uzturā, atpūtā, aktīvu darbošanos un kustību aktivitātes maiņu atbilstoši bērna individualitātei un veselības stāvoklim. Bērniem no 5-7 gadu vecumam ir koordinācijas un līdzsvara attīstība, vājāk attīstīta sīkā pirkstu muskulatūra.

3. Bērnu *kognitīvā attīstība* - vecākās pirmsskolas vecuma bērns pamatinformāciju par apkārtējo pasauli, tās raksturīgajām iezīmēm, iegūst ar izziņas procesiem: sajūtām, uztveri, domāšanu, runu, atmiņu, iztēli. Tas saistās ar izziņas procesu un runas attīstību. Kognitīvā attīstība saistīta ar intelektu, domāšanu, kas 4-7 gadu vecumā norisinās kā pāreja no atdarināšanas uz refleksijas un loģisko spriestspēju.

4. *Rotaļa* kalpo bērna fiziskajai, emocionālai, sociālai un intelektuālai attīstībai. Pirmsskolas vecuma rotaļa ir izšķirošais domāšanas un sociālās darbības attīstības faktors.

5. Ir divas rotaļu grupas: rotaļās ar atklātiem fiksētiem noteikumiem, kuru iniciators ir pieaugušais un rotaļās ar slēptiem noteikumiem, kas sākas pēc bērnu iniciatīvas. Liela nozīme ir lomū rotaļām (sociālajām rotaļām), konstruktīvām rotaļām (celtniecības, teatrālās, režisoriskās), bērns rada un veido lietas ar māksliniecisku un mehānisku nozīmi, bērns 7 gadu vecumā spēlēs jau izmanto pašam izdomātas rotaļas, rotaļspēles ar noteikumiem. Pirmsskolas vecumā no 5-7 gadiem bērnu spēles novērojams ievērojams attīstības ceļš: no priekšmetu – manipulatīvām un simboliskām līdz lomū-sīžetiskajām spēlēm ar noteikumiem.

6. *Rotaļa* tiek aplūkota kā vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju veicinātāja. Var secināt, ka 5-7 gadus vecu bērnu rotaļu darbība ir spēle kā apkārtējās īstenības un cilvēku darbības atspoguļojums bērna aktīvā atainojuma formā.

7. *Sociālas prasmes* un *iemaņas* veidojas un izpaužas cilvēku sociālajā mijiedarbībā. Tās palīdz sekmīgi darboties grupā un apgūt mācību uzdevumus. Sociālas prasmes dod iespēju katram izmantot savu pieredzi un mācīties vienam no otra, pašapziņu, savas vērtības un citu cilvēku kā unikālas vērtības apzināšanos, interesi un rūpes vienam par otru un grupas kopējo darbības rezultātu. Sociālās prasmes nepastāv katra par sevi, atrauti

viena no otras. Tās ir cieši saistītas vienotā sistēmā. To nosaka mijiedarbību raksturs un mācību darba forma, kurā tās realizējas.

8. *Sociālo prasmju saturu* veido prasmes izteikt savu domu un uz klausīt otru, prasmes ievērot noteikumus un strādāt komandā, prasmes organizēt savu laiku, prasmes vērtēt sevi un citus, kā arī savstarpēja cieņa, sapratne un iecietība.

9. Sekmīga bērnu sociālo prasmju veidošanās notiek bērnu un pieaugušo mijiedarbības socializācijas procesā. Sociālās pieredzes apgūvē liela loma ir pašiem bērniem, kopīgi rotaļājoties, rodas iespēja apgūt sociālās iemaņas. Lomu repertuāra stadijā (5 – 7 gadi) bērns aktīvi apgūst tās iemaņas, kas nepieciešamas dzīvei pieaugušo sabiedrībā – prasmi sadarboties ar citiem, sacensties. Šajā stadijā rotaļa ir vadošā darbība. Izpildot dažādas rotaļu lomas (vecāki, ārsti un citas), bērns sagatavojas dzīvei nepieciešamajām lomām, mācās analizēt un kontrolēt savu darbību, sadarboties ar citiem, paskatīties uz situāciju no cita viedokļa.

Secinājumi par darba praktisko daļu:

10. Daudz no bērniem prot izteikt savas domas, formulēt vajadzības, paskaidrot savu darbību, bērni pievērš uzmanību saskarsmei ar citiem bērniem. Tomēr daži bērni pētījuma laikā neizpildīja pedagoga prasības un noteikumus, savu iniciatīvu gan rotaļnodarbībās, gan brīvrotaļošanās laikā neizrādīja. Dažiem bērniem bija grūti izteikt savas domas vai paskaidrot savu darbību. Rotaļnodarbībās bija neuzmanīgi, pret citiem bērniem neizrada vajadzīgo interesi, rotaļās nepiedalās. Par to liecina atkārtotas novērošanas rezultāti.

11. Rotaļu darbības rezultātā bērniem paaugstinājās sociālo prasmju līmenis, it sevišķi tiem bērniem, kuriem sākumā bija zemi, vidēji.

12. Sociālo prasmju līmenis straujāk attīstījies tiem bērniem, kuriem pirms izmēģinājumdarbības bija zemi un vidēji rādītāji.

13. Sociālo prasmju līmenis palika tādā pašā līmenī vai mazliet paaugstinājās tiem bērniem, kuriem pētījuma sākumā bija augsti rādītāji.

Darba autore secina, ka izvirzītais mērķis ir sasniegts, tika izpildīti visi uzdevumi, un apstiprināta izvirzītā pētījuma hipotēze: rotaļu darbībā iespējams veicināt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu sociālo prasmju attīstību.

Bakalaura darba autore plāno turpināt pētījumu pedagoģijas maģistra studiju programmā un rakstīt par vecākā pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes prasmju veicināšanu pirmsskolā.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. **Andersone, R.** *Pusaudžu sociālo prasmju veidošanās*. R. : Raka, 2004. 83 lpp.
2. **Avanešova, V.** *Audzināšana un mācīšana dažāda vecuma bērnu grupā*. R. : Zvaigzne, 1986. 165 lpp.
3. **Bakisa, A., Romens, K.** *Rotaļas ar bērnu vecumā no vienas dienas līdz 6 gadiem*. Rīga: Alberts XII. 1997. 191.lpp.
4. *Bērns kā vērtība: ģimenē un pirmsskolā* / sast. D. Dzintere; RPIVA Ģimenes un pirmsskolas pedagoģijas katedra. R. : Izglītības soļi, 2000. 88 lpp.
5. **Boša, R.** *Pirmsskolas audzināšanas galvenie darba virzieni un to īstenošana*. R. : Izglītības attīstības institutes, 1991. 30 lpp.
6. **Dzintere, D.** *Rotaļa un darbs bērnudārzā*. R.: Zvaigzne ABC, 1984. 99 lpp.
7. **Dzintere, D., Boša, R.** *Rotaļspēles*. R. : Māc. apgāds NT, 1997. 82 lpp.
8. **Dzintere, D., Stangaine, I.** *Rotļa – bērna dzīvesveids*. R. : Raka, 2005. 181 lpp.
9. **Dzintere, D., Stangaine, I.** *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja*. R. : Raka, 2007. 304 lpp.
10. **Dzintere, D.** *Pirmsskolas vecuma bērna audzināšana darbā*. R. : Zvaigzne, 1974. 192 lpp.
11. **Engere, I., Gleške, L., Kvjatkovska, I., Šulce, I.** *Lomu spēles sociālā pedagoga darbībā*. Rīga : Sociālā darba un sociālās pedagoģijas augstskola „Attīstība”, Mācību metodiskais līdzeklis, 2003. 83 lpp.
12. *Es gribu iet skolā : rokasgrāmata skolotājiem*. Aut. kol.: Kaņepēja, R.... [u.c.].
13. **I., Māra** *Mācīties darot*. R. : RaKa, 2000. 238 lpp.
14. *Ideju krātuve pirmsskolai 2. Rotaļnodarbības 2 – 5 gadus veciem bērniem*. Laura Grīnvalde redaktore. Rīga: Zvaigzne ABC. 119. lpp.
15. **Jonīte, V.** *Spēles kā bērnu sensoro spēju attīstītājas*. R. : Mācību apgads NT. 1997. 61 lpp.
16. **Kopmane, P.** *Demokrātijas pieredze skolā* / Kopmane, P., Petermane, L. Demokrātijas pieredze skolā: pieredze skolvādībā. R. : RaKa, 1999. 174 lpp.
17. **Lieģeniece, D., Nazarova, I.** *Veseluma pieeja valodes apgūvē*. R.: RaKa, 1999. 112 lpp.
18. **Lieģeniece, D.** *Bērns pasaulē, pasaule bērnam*. Rīga: Zvaigzne ABC. 1992.
19. **Ļubkina, V., Grudule, A.** *Skolotāja pienākumi un funkcijas mācību procesa nodrošināšanai*. Rēzekne : Rēzeknes Augstskola, 2000. 28 lpp.
20. **Ļubļinska, A.** *Bērnu psiholoģija*. R. : Zvaigzne, 1979. 382 lpp.

21. *Mācīmies rotaļāties*. Pirmsskolas izglītības asociācijas 11. Konferencē. 2008.
22. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. R. : Zvaigzne ABC, 2000. 244 lpp.
23. **Piažē Ž.** *Bērna intelektuālā attīstība*. R. : Pētergailis, tulkojums latviešu valodā 2002. 318 lpp.
24. *Pirmsskolas izglītības programma pirmsskolas izglītības iestādēm*. Inta Ceļdoma red. Rīga : SIA Mācību Apgāds NT, 1998. 40 lpp.
25. *Pirmsskolas vecuma bērna audzināšanas un personības veidošanās problēmas*. Lieģeniece, D. zinātniskā redaktore. Rīga : SIA Mācību apgāds NT, 1998. 36 lpp.
26. **Plotnieks, I.** *Psihologija ģimenē*. R. : Zvaigzne, 1989. 170 lpp.
27. *Psihologijas vārdnīca*. R. : Mācību grāmata, 1999.
28. **Romankova, V.** *Rotaļu attīstība*. Rīga: Izdevniecība „Vārti” 1997.
29. **Students, J. A.** *Bērna, pusaudža un jaunieša psihologija*. R. : Autora izdevumā, 1935. 735 lpp.
30. **Svence, G.** *Personības attīstības psiholoģija*. RPIVA, Mācību līdzeklis tālmācībai, 1998. 169 lpp.
31. **Svence, G.** *Attīstības psiholoģija*. Zvaigzne ABC, Mācību līdzeklis, 1999. 169 lpp.
32. **Špona, A.** *Audzināšanas process teorijā un praksē*. R. : RaKa, ...190 lpp.
33. **Udaļcova, J.** *Didaktiskās spēles un rotaļas pirmsskolas vecuma bērnu mācīšanās un audzināšanās*. Rīga: Zvaigzne ABC. 1983.110. lpp.
34. **Ukstiņa, R.** *Didaktiskās-matemātiskās rotaļas kā pirmsskolas vecuma bērnu attīstības līdzeklis*. (pedagoģiskā teorija un vēsture). Prom. Darba kopsav. R. : LU, 1996. 80 lpp.
35. **Алексеева, М. М., Яшина, В. И.** *Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений*. М. : Издательский центр "Академия", 2004(1997). 400(537) с.
36. **Выготский, Л. С.** *Воображение и творчество в детском возрасте. Психологический очерк*. М. : Просвещение, 1991. 91 с.
37. **Выготский, Л. С.** *Мышление и речь. Собрание сочинений*. М. : Педагогика, т.2., 1982. 361 с.
38. **Кравцова, Е. Е.** *Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе // Педагогическая психология*. М. : Педагогика, 1991. 151 с.
39. **Краснощекова, Н. В.** *Сюжетно – ролевые игры для детей дошкольного возраста*. Ростов – на – Дону: Феникс, издание 4 – е. 2008. 251 с.
40. **Сертакова, Н. М.** *Игра как средство социальной адаптации дошкольников*. Санкт-Петербург: Детство – ПРЕСС. 2009. 55 с.

41. **Щукина, Г. И.** *Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся – важный фактор совершенствования современного обучения.* М. : Просвещение. 1984. 351 с.
42. **Эльконин, Д. Б.** *Психология игры.* М. : Педагогика. 1978. 280 с.
43. **Ярулов, А. А.** издательство: «Народное образование» 2008. 368 с.
44. noraksti.eclub.lv/Psiho/bevera.doc
45. <http://www.gudrinieks.lv/referati/kursa-darbs/rota-a-k-b-rna-emocional-s-izpausmes-puslapis6.html>
46. http://74.125.77.132/search?q=cache:qoa_vPNTvvcJ:ftp.lotoss.com/gaura/download
47. <http://www.isec.gov.lv/aktualitates/dokapspriesanai.pdf>

Bērnu līmeņa novērošanas rādītāji pētījuma sākumā

<i>No</i>	<i>Bērna vārds</i>	<i>Prot izteikt savas domas, formulēt vajadzības, paskaidrot darbību</i>	<i>Sadarbības prasmes grupā</i>	<i>Personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes</i>	<i>Sava darbvietas organizatoriskas prasmes</i>	<i>Fizisko kustību līdzsvarošana noteiktam tempam un ritmam</i>	<i>Pozitīvi saudzējoša attieksme pret lietām, ar kurām darbojas, un pret dzīvām būtnēm, ar kurām sastopas</i>	<i>Vidējais aritmētiskais</i>
1	Katja	1	1	2	2	1	1	1,3
2	Ira	2	2	4	1	3	2	2,3
3	Marina	2	2	3	2	2	3	2,3
4	Saša	1	1	2	1	1	2	1,3
5	Vlads	4	3	4	3	5	4	3,8
6	Natalja	2	2	3	2	2	3	2,3
7	Antons	3	3	3	3	4	3	3,2
8	Rita	2	3	3	3	3	3	2,8
9	Eriks	1	1	2	1	1	2	1,3
10	Ilona	5	5	5	4	5	5	4,8
11	Maksims	2	2	3	2	2	3	2,3
12	Larisa	5	3	4	4	4	4	4
13	Nastja	1	1	2	1	1	2	1,3
14	Sveta	2	2	3	2	2	3	2,3
15	Anželika	3	2	2	2	2	3	2,3
16	Karina	3	3	3	3	2	3	2,8
17	Jūlija	4	4	4	3	4	4	3,8
18	Jeļena	3	3	3	3	3	4	3,2

Bērnu novērošanas rādītāji pētījuma sākumā

№	Bērna vārds	1. līmenis	2. līmenis	3. līmenis	4. līmenis	5. līmenis
1	Katja	+	-	-	-	-
2	Ira	-	+	-	-	-
3	Marina	-	+	-	-	-
4	Saša	+	-	-	-	-
5	Vlads	-	-	-	+	-
6	Nataļja	-	+	-	-	-
7	Antons	-	-	+	-	-
8	Rita	-	-	+	-	-
9	Eriks	+	-	-	-	-
10	Ilona	-	-	-	-	+
11	Maksims	-	+	-	-	-
12	Larisa	-	-	-	+	-
13	Nastja	+	-	-	-	-
14	Sveta	-	+	-	-	-
15	Anžela	-	+	-	-	-
16	Karina	-	-	+	-	-
17	Jūlija	-	-	-	+	-
18	Jeļena	-	-	+	-	-
	Kopā	4	6	4	3	1

Bērnu ģimeņu raksturojums

<i>№</i>	<i>Ģimenes</i>	<i>Pilnā/nepilnā Ģimene</i>	<i>Vecāku izglītība</i>	<i>Sociālais stāvoklis</i>
1	Katjas ģimene	māte, tēvs, brālis	Māte – vidējā; Tēvs – augstākā	Nodrošinātā ģimene
2	Iras ģimene	Māte	Māte – vidējā;	Trūcīgā ģimene
3	Marinas ģimene	Māte	Māte – vidējā;	Maznodrošinātā ģimene
4	Sašas ģimene	māte, tēvs	Māte – vidējā; Tēvs – vidējā	Nodrošinātā ģimene
5	Vlada ģimene	māte, māsa	Māte – vidējā;	Maznodrošinātā ģimene
6	Nataljas ģimene	māte, tēvs	Māte – vidējā; Tēvs – vidējā	Nodrošinātā ģimene
7	Antona ģimene	māte, tēvs	Māte – vidējā; Tēvs – vidējā	Nodrošinātā ģimene
8	Ritas ģimene	māte, tēvs, brālis	Māte – vidējā; Tēvs – augstākā	Nodrošinātā ģimene
9	Erika ģimene	Māte	Māte – vidējā;	Nodrošinātā ģimene
10	Ilonas ģimene	māte, tēvs	Māte – vidējā; Tēvs – vidējā	Nodrošinātā ģimene
11	Maksima ģimene	māte, tēvs	Māte – vidējā; Tēvs – vidējā	Nodrošinātā ģimene
12	Larisas ģimene	māte, māsa	Māte – vidējā;	Trūcīgā ģimene
13	Nastjas ģimene	māte, tēvs	Māte – vidējā; Tēvs – vidējā	Nodrošinātā ģimene
14	Svetas ģimene	māte, tēvs	Māte – vidējā; Tēvs – vidējā	Maznodrošinātā ģimene
15	Anželas ģimene	Māte	Māte – augstākā	Nodrošinātā ģimene

16	Karinas ģimene	māte, tēvs, brālis	Māte – vidējā; Tēvs – vidējā	Nodrošinātā ģimene
17	Jūlijas ģimene	māte, tēvs	Māte – vidējā; Tēvs – vidējā	Nodrošinātā ģimene
18	Jeļenas ģimene	māte, tēvs	Māte – vidējā; Tēvs – vidējā	Maznodrošinātā ģimene

Bērnu līmeņa novērošanas rādītāji pētījuma beigās

№	Bērna vārds	Prot izteikt savas domas, formulēt vajadzības, paskaidrot darbību	Sadarbības prasmes grupā	Personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes	Sava darbvietas organizatoriskas prasmes	Fizisko kustību līdzsvarošana noteiktam tempam un ritmam	Pozitīvi saudzējoša attieksme pret lietām, ar kurām darbojas, un pret dzīvām būtnēm, ar kurām sastopas	Vidējais aritmētiskais
1	Katja	1	1	2	2	1	1	1,3
2	Ira	3	3	4	2	4	3	3,2
3	Marina	2	2	3	2	2	3	2,3
4	Saša	3	3	4	3	3	4	3,3
5	Vlads	4	3	4	3	5	4	3,8
6	Natalja	5	4	5	4	4	4	4,3
7	Antons	3	3	3	3	4	3	3,2
8	Rita	2	3	3	3	3	3	2,8
9	Eriks	1	1	2	1	1	2	1,3
10	Ilona	5	5	5	4	5	5	4,8
11	Mak-sims	2	2	3	2	2	3	2,3
12	Larisa	5	3	4	4	4	4	4
13	Nastja	3	4	4	3	3	3	3,3
14	Sveta	2	2	3	3	2	3	2,5
15	Anže-lika	4	5	4	4	4	5	4,3
16	Karina	3	3	3	3	2	3	2,8
17	Jūlija	4	4	4	3	4	4	3,8
18	Jeļena	4	5	5	4	4	5	4,5

Bērnu novērošanas rādītāji pētījuma beigās

№	Bērna vārds	1. līmenis	2. līmenis	3. līmenis	4. līmenis	5. līmenis
1	Katja	+	-	-	-	-
2	Ira	-	-	+	-	-
3	Marina	-	+	-	-	-
4	Saša	-	-	+	-	-
5	Vlads	-	-	-	+	-
6	Nataļja	-	-	-	+	-
7	Antons	-	-	+	-	-
8	Rita	-	-	+	-	-
9	Eriks	+	-	-	-	-
10	Ilona	-	-	-	-	+
11	Maksims	-	+	-	-	-
12	Larisa	-	-	-	+	-
13	Nastja	-	-	+	-	-
14	Sveta	-	-	+	-	-
15	Anžela	-	-	-	+	-
16	Karina	-	-	+	-	-
17	Jūlija	-	-	-	+	-
18	Jeļena	-	-	-	-	+
	Kopā	2	2	7	5	2

Rotaļspēles, kuru mērķis ir veicināt bērnos sadarbības prasmēs grupā [39;22 - 52].

Mērķis. Spēļu dalībnieku apvienošana, pozitīvas atmosfēras izveidošana, darbs pie atbilstības ar partneri kopdarbībā. Attīstīt iztēli, uzmanību, loģiski pareizu runu. Audzināt uzmanīgu attieksmi pret draudzību.

1. Rotaļspēle «Iepazīsimies!»

Дети с педагогом становятся в круг. Ведущий держит мяч, называет свое имя и имя того, кому бросает мяч. Названный ребенок ловит мяч, называет свое имя и имя следующего участника игры.

2. Rotaļspēle «Komplimenti».

Дети становятся в круг. Педагог объясняет детям, что такое комплимент. «Комплимент — это доброе, ласковое слово, похвала за что-то». Предлагает говорить друг другу комплименты. Compliments могут быть как общими: «Мне нравится с тобой играть», так и более частными: «Спасибо, что помог мне навести порядок в уголке с игрушками».

Педагог помогает детям говорить комплименты, приводит примеры, демонстрирует, как это делается. Рассказывает детям, что комплимент обычно говорят с улыбкой, от чистого сердца, а вовсе не сердитым голосом. Наиболее робким, застенчивым детям показывает пример. Старается, чтобы каждый из играющих детей получил комплимент. Когда ребенок получает комплимент, в ответ говорит «спасибо».

Merķis. Iemācīt laipni attiekties pret bērniem. Attīstīt iztēli, uzmanību. Audzināt mīlestību un rācietību pret vienaudžiem.

1. Rotaļspēle «Smaids».

Участники становятся в круг и дарят друг другу самую красивую, добрую, искреннюю улыбку. Педагог рассказывает детям про улыбку, для чего она нужна, показывает, как важно улыбаться друг другу.

2. Rotaļspēle «Царевна-несмеяна».

Дети садятся на ковер вместе с педагогом. Выбирается водящий. Водящий старается рассмешить играющих детей словами, какими-то действиями. Кто засмеялся или пошевелился, выбывает из игры. Трогать игроков водящему запрещено, все попытки рассмешить происходят без касания. Детям объясняется: «По команде „Раз, два, три — замри!“ вы замрите и, что бы ни происходило, не двигайтесь и не смейтесь!»

Mērķis. Iemācīt sekot pēc spēles noteikumiem. Attīstīt bērniem sakarošo loģisko runu, prasmes izteikt savas domas vārdos. Audzināt izturību, pacietību.

1. Rotaļspēle «**Kā izskatās noskaņojums?**»

Дети садятся на ковер. Педагог предлагает сформулировать словами, на что похоже настроение в разное время. На какое время года? Какую погоду? Какую сказку? А на что похоже то настроение, какое у детей сейчас?

2. Rotaļspēle «**Uzmini, kura balss?**»

Все дети образуют круг. Один ребенок становится в круг и закрывает глаза. Педагог указывает на того, кто будет петь или говорить «скок, скок, скок». Все дети идут по кругу вправо и поют или говорят: «Мы встали все в круг, повернемся разом вдруг!» На эти слова все поворачиваются кругом и продолжают далее: «А как скажем — скок, скок, скок...», останавливаются и заканчивают словами: «Отгадай, чей голосок?»

Стоящий в центре с закрытыми глазами ребенок открывает их и отгадывает, кто сказал слова «скок, скок, скок», или показывает направление, откуда слышал голос. Узнавший идет в середину, а водящий — в круг.

Mērķis. Iemācīt komunicēt ar vienaudžiem. Attīstīt loģiski pareizu runu. Audzināt pozitīvu attieksmi pret apkārtējiem.

1. Rotaļspēle «**Trenējam emocijas**».

Педагог предлагает детям осудить, какие чувства и эмоции испытывают люди. Как можно понять, в каком состоянии, настроении человек? Рассмотрев иллюстрации к сказкам, фотографии в журналах, альбомах, обсудите, что выражают лица представляемых персонажей и людей.

Педагог предлагает детям представить себя актерами и показать, как могут выражаться те или иные чувства человеком без слов. Каждому дается роль и время для подготовки, педагог помогает им. Роли: рассерженный человек; злой волшебник; улыбнуться, как кот перед миской сметаны; улыбнуться, как хитрая лиса; испугаться, как заяц, увидевший волка; улыбнуться, как мама; сделать вид, что увидел восхитительное чудо; обидеться, как ребенок, у которого отобрали мороженое; показать усталость, как после очень тяжелой работы; порадоваться, как маленький ребенок.

Mērķis. Iemācīt rīkoties pēc noteikumiem kopīgi ar pārējiem bērniem, jūst partneri. Attīstīt uzmanību, dzirdes atmiņu, iztēli. Audzināt draudzīgumu, centību.

1. Rotaļspēle «**Uzmini emociju**».

Педагог предлагает детям рассмотреть условные обозначения эмоций человека — пиктограммы (skat.pielikumu). Обсуждает, как меняется лицо при разных эмоциях. По каким признакам мы, общаясь с людьми, можем понять, какое чувство они переживают в данный момент? Педагог предлагает детям нарисовать несколько пиктограмм по их выбору.

3. Rotaļspēle «Rotālietu veikals».

Педагог предлагает детям поиграть в магазин игрушек: одни будут игрушками, которые продаются в магазине, другие — покупателями. Педагог говорит: «Я буду продавцом, кто хочет быть игрушкой? Только сначала подумайте, какую игрушку вы хотите изображать». Дети-игрушки подходят к педагогу.

«А кто любит покупать игрушки? Кто хочет быть покупателем? — продолжает он. — Покупатели будут по очереди приходить в магазин и спрашивать, какие сегодня продаются игрушки». Дети-покупатели отходят в противоположную сторону и ждут открытия магазина. Дети-игрушки усаживаются в ряд на скамеечке, изображая товары, расставленные на полке в магазине. Продавец (педагог) подходит к каждому ребенку и спрашивает, какой игрушкой он будет. Они договариваются, как ее изобразить. Например, если это зайчик, можно попрыгать; волчок — покружиться и т.д. Затем педагог объявляет: «Магазин открыт!»

Покупатели приходят по очереди, здороваются и просят показать игрушки. Продавец берет с полки какую-нибудь игрушку и «заводит» ее (выводит ребенка в центр, двигая рукой за его спиной, будто заводит ключом). Игрушка оживает. Покупатель должен угадать, что это за игрушка. Если отгадает, забирает игрушку с собой (отводит на свободное место). Когда все игрушки будут проданы, дети меняются ролями, и игра начинается заново.

Mērķis. Iemācīt bērņus tikt galā ar negatīvām parādībām. Attīstīt iztēli, draudzību, patstāvību, uzmanību. Audzināt pacietības izjūtu, atsaucību.

Iekārtas. Piktogrammas. Zīmējumi ar zābaku, upes, pilsētu, skolu, kara, mašīnu, lidmašīnu, dārza tēliem.

1. Rotaļspēle «Kā jūs jūtaties?»

Педагог предлагает детям уже знакомые пиктограммы и предлагает выбрать, какая из них соответствует их чувствам, настроению, состоянию на данный момент. Если дети показывают на негативную эмоцию, следует обсудить, с чем это связано.

Mērķis. Iemācīt bērņus būt vienotiem, draudzīgiem. Attīstīt uzmanību, atmiņu. Audzināt pacietību, neatlaidību.

1. Rotaļspēle «Aizliegtā kustība».

Педагог из группы детей выбирает водящего. Тот показывает некое запрещенное движение, например хлопок в ладоши. Все остальные движения, кроме запрещенного, необходимо повторять за водящим. Выигрывает самый внимательный ребенок, которые сможет повторить все правильно.

2. Rotaļspēle «Dzīvā skulptūra».

Педагог разбивает детей на пары. Один играет роль скульптора, а другой — глины. Первый придумывает и создает некую композицию из «глины», которая старается быть мягкой и податливой. Скульптор может «вылепить» морскую звезду, птицу, цветок, паровозик — все, что можно придумать.

3. Rotaļspēle «Atrast māsu».

Дети садятся на ковер. Им выдаются рисунки вперемешку (по 2 экземпляра). Звучит музыка. Дети передвигаются под музыку и ищут похожую картинку. Музыка заканчивается. Дети с парными рисунками образуют пары. Игра повторяется.

4. Rotaļspēle «Uzmini mīklu!».

Дети встают в круг, один, самый смелый, — в центре. Все дети берутся за руки, ходят по кругу и говорят: «Ты загадку отгадай: кто во что одет, узнай».

Затем задается вопрос: «Кто одет в красное платье?» Водящий называет имя ребенка, у которого красное платье. Если ответ правильный, то ребенок в красном платье становится водящим. Игра повторяется.

Mērķis. Veicināt prasmes spēlēt komandā. Attīstīt reakcijas ātrumu, uzmanību, komunikācijas prasmes. Audzināt izturību, savaldību.

1. Rotaļspēle «Pastāsti par sevi».

Дети встают в круг и передают игрушку-лисичку под музыку. Запись внезапно выключают. У кого осталась игрушка в данный момент, тот отвечает на вопросы:

— Как тебя зовут?

— Как зовут твою маму, папу, бабушку, дедушку, брата, сестру?

2. Rotaļspēle «Auksti - karsti».

Педагог объясняет детям правила игры: «К вам в гости пришла лисичка, но она спряталась. Ваша задача — найти ее». Дети по очереди ходят по комнате, а педагог говорит, если ребенок близко к цели, — «тепло», если далеко — «холодно». Тот, кто находит лисичку первым, получает аплодисменты всей группы и считается победителем.

3. Rotaļspēle «Vējš pūš...».

Дети садятся на стульчики, расставленные по кругу. Педагог выбирает водящего. Водящий говорит: «Ветер дует на того... у кого есть бантики» (красный цвет, кто любит шоколад, умеет считать до шести, у кого темные волосы и др.). Обладатели названных признаков быстро меняются местами.

Водящий в это время старается занять один из освободившихся стульев. Тот, кто остался без места, становится водящим.

4. Rotaļspēle «Испорченный телефон».

Дети садятся на стульчики, поставленные в ряд. Педагог тихо, на ухо, говорит какое-либо слово первому ребенку. Тот шепотом передает его следующему ребенку и т.д. Педагог спрашивает у последнего ребенка: «Какое слово ты услышал?» Если тот скажет слово, предложенное педагогом, значит, телефон исправен. Если же слово не то, педагог спрашивает всех по очереди, какое они слышали слово. Так узнают, кто ошибся и «испортил телефон».

Rotaļspēles, vārdu krājuma paplašināšanai un aktivizēšanai, kuru mērķis ir veicināt bērnos prasmju izteikt savas domas un formulēt vajadzības.

Vecā ragana [28; 22 -23]

Viens no spēlējošiem bērniem ir "vecā ragana". Pārējie bērni savā starpā sarunā, kādu kustību izpildīs. Tad visi dodas pie "vecās raganas", un viņai ir jāuzmin, ko bērni dara. Kad uzmin, bērni mūk, bet ragana cenšas kādu no tiem noķert.

Ēnu teātris [28; 22 -23]

Dalībnieki ar roku palīdzību veido dažādus tēlus un apskata to ēnu uz sienas. Pēc tam mēģina atminēt, kam ēna pieder.

"Klusie telefoni" [28; 22 -23]

Bērni sēž rindā vai aplī. Pirmais bērns izdomā vārdu, kuru iečūkst blakussēdoša ausī. Tas, savukārt, nākamajam pasaka to, ko viņš ir dzirdējis. Pēdējais bērns pasaka dzirdēto vārdu skaļi, bet pirmais bērns pasaka to vārdu, ko viņš bija pateicis sākumā.

Ķermenis pie ķermeņa [28; 22 -23]

Bērni sastājas pa pāriem. Viens ir vadītājs. Viņš saka "muguru pie muguras" vai arī "kāju pie kājas", "degunu pie deguna" utt.

Mans ķermenis, tavs ķermenis [28; 22 -23]

Bērni sastājas pa pāriem. Audzinātāja ir vadītāja. Kad viņa saka "galva", tad bērni pieliek roku pie sava pārinieka galvas. Ta var teikt: "galva, roka, kāja, mugura, vēders" utt.

Zīmējumi gaisā [28; 22 - 23]

Ar roku veic dažādas kustības gaisā, "zīmējot" dažādas lietas, priekšmeta apveidus. Citiem ir jāatmin, kas tas ir par priekšmetu vai lietu, vai darbību.

Kāds, Kāda? [21; 22]

Rotaļas uzdevums. Vingrināties pēc iespējas vairāk nosaukt īpašību priekšmetam.

Rotaļas gaita.

Pieaugušais nosauc apkārtņē redzama priekšmeta vārdu vai parādību (citā variantā priekšmetu vai parādību nosauc bērni). Bērniem pēc iespējas jānosauc vairāk īpašību. Piemēram: „Kāda ir grāmata?” Ta var būt plāna, bieza, interesanta, fantastiska, garlaicīga, pazīstama, jauna, tīra utt. Par nosaukto vārdu bērns saņemžetonu. Neaizmirstiet saskaitīt, cik apzīmējumu bērns nosaucis. Ar laiku varēsim pārlicināties, cik bagātīgs ir bērna vārdu krājums.

Interesantākais teikums [21; 23]

Rotaļas uzdevums. Vingrināties izdomāt teikumus.

Rotaļas gaita.

Rotaļā var piedalīties gan bērni, gan pieaugušie. Uz papīra lapas uzrakstiet četrus bērnam pazīstamus burtus, piemēram, V, A, M, P. Katrs dalībnieks izdomā teikumu tā, lai vārdi sāktos ar minētajiem burtiem. Piemēram: „Vilnis apēda mannas putru.” Kurš izdomās vairāk teikumu, ievērojot rotaļas noteikumus, tas būs uzvarētājs. Paši interesantākie teikumi var būt arī fantastiski. To teicēji saņem papildus balvas. Var arī sarīkot konkursu par oriģinālāko frāzi.

Sākotnēji, lai labāk iepazītu rotaļas noteikumus, var izdomāt tikai vārdus, pēc tam teikumus ar 2 vārdiem utt.

Aizraujošā žestu valoda [21; 23]

Rotaļas uzdevums. Vingrināties izteikt domu ar žestiem.

Rotaļas gaita.

Kā jau saprotat, dažādiem vārdiem un frāzēm jāizdomā savas, īpašas zīmes. Signālus var sūtīt ar žestu palīdzību, izmantojot plaukstas, pirkstus, dažādas roku kustības. Tiem nevajadzētu būt pārāk sarežģītiem. Parādiet bērnam dažus žestus un paskatieties, cik no tiem viņš spēs uzminēt un iegaumēt. Pēc tam samainieties ar lomām: bērns „runās” žestu valodā, bet jūs tulkosiet. Šī īpaša „valoda” var noderēt arī citās spēlēs. Laiku pa laikam to var izmantot “slepenām” sarunām ar bērniem.

Pamēģini uzminēt! [21; 24]

Rotaļas uzdevums. Aktīvizēt vārdu krājumā īpašības vārdus.

Rotaļas gaita.

Viens no rotaļniekiem uz brīdi iziet no telpas. Pārējie pa to laiku sarunā, kāds priekšmets viņam būs jāuzmin. Rotaļnieki sasēžas aplī un aicina izraidīto dalībnieku. Viņš apstaigā visus pēc kārtas un jautā: Kā izskatās priekšmets? Katrs dalībnieks nosauc kādu priekšmeta īpašību - apaļš, mīksts, jo vairāk tin. jo lielāks top utt. Rotaļas vadītājs jautā tik ilgi, kamēr viņš uzmin. ka tas ir kamols. Tad viņš izraugās savā vietā citu, un rotaļa turpinās. Gadījumā, ja bērns nevar uzminēt priekšmetu, viņam vēlreiz jāiziet no istabas. Tad rotaļas dalībnieki izvēlās citu priekšmetu.

Joku stāstiņi [21; 26]

Rotaļas uzdevums. Vingrināties izdomāt joku stāstiņus.

Rotaļas gaita.

Palūdziet, lai viņš izvēlas kādu attēlu un sacer stāstiņu par tajā redzamo. Uzdodiet izvedinošus jautājumus, lai stāstiņš iznāk garāks un interesantāks. Laiks paies nemanot, bet bērns būs vingrinājies iztēli un valodu. Par katru joku stāstiņu bērni saņem loku žetonu. Kam vairak žetonu - tas lielākais jokdaris.

Kurš vairāk atceras? [21; 26]

Rotaļas uzdevums. Vingrināties stāstīt par individuālo pieredzi.

Rotaļas gaita.

Ierosiniet bērnam atsaukt atmiņā dažādus interesantus notikumus, kuros viņš piedalījās. Lai stāstījums neapstātos, uzdodiet bērnam uzvedinošus jautājumus.

Priekšmetu attēlu domino [21; 27]

Rotaļas uzdevums. Attīstīt salīdzināšanas spējas, uzskatāmi darbīgo domāšanu, attīstīt spēju koncentrēt uzmanību.

Rotaļas materiāli. Pasgatavotas domino kartītes atbilstoši uzdevumiem.

Rotaļas gaita.

Rotaļā var piedalīties visa grupa, apakšgrupa vai tikai divi bērni. Spēlētājiem tiek izdalītas visas kartītes. Izraugās spēles iesācēju (Bērnu, kuram ir kartīte ar tukšiem lodziņiem vai ar skaitampanta palīdzību utt.) Pārējie seko līdzi, un rindas kārtība pieliek klāt attiecīgo kartīti ar priekšmeta attēlu. Ja bērnam nav kartītes ar attiecīgiem zīmējumiem, tad viņš izlaiž

gājienu. Sākumā bērni tikai rindo kartītes citu citai galā, bet pēc tam audzinātāja parāda un paskaidro, kā var veidot dažādus labirintus, pat figūras.

Atrodi un iegaumē [21; 47]

Rotaļas uzdevums. Attīstīt uzmanību, novērošanas spējas, atmiņu, krāsu izjūtu. Atrast ziedu vai zieda attēlu

Rotaļas materiāli. Ziedi dabā vai attēli.

Rotaļas gaita.

Bērns aplūko dažādas ziedes, tad atgriežās, audzinātāja izvieto tos telpā un dod dažādus uzdevumus - atrast baltās ziedes vai dzeitenās vai sarkanās utt. Izraugās pazīstamas ziedes vai attēlus, iespējami dažādās krāsās. Panāk, lai, atrodot ziedu, bērns pasaka tā nosaukumu.

Rotaļspēles, fizisko kustību līdzsvarošanai noteiktam tempam un ritmam. Kustību rotaļas.

Visi putni laižās [21; 25]

Rotaļas uzdevums. Veicināt uzmanību un vienmērīgu kustēšanos aplī (iešana, taciņus skriešana...)

Rotaļas gaita.

Rotaļnieki nostājas aplī, turot rokas gar sāniem. Viens no dalībniekiem nostājās vidū un saka:

-Visi putni laižās!

Pie šiem vārdiem viņš paceļ abas rokas, plivina tā kā spārnus un sauc:

-vanags laižās, bezdelīga laižās utt.

Nosaucot kāda putna vārdu, visiem rotaļas dalībniekiem jāplivina rokas, bet, kad nosauc dzīvnieka vārdu, piemēram „suns laižās” vai „govs laižās”, tad rokas jātur klepī. Kas aizmirst vai iesāk rokas plivināt, dod ķīlu vai arī iet vidū par sācītāju.

Viļņojošā jūra [21; 50]

Rotaļas uzdevums. Attīstīt reakciju un veiklību.

Rotaļas materiāli. Krēsli atbilstoši bērnu skaitam.

Rotaļas gaita.

Krēslus saliek divās rindās, vienu pret otru tā, lai krēslu muguras būtu kopā, bet sēdekļi vienai rindai uz vienu, otrai uz otru pusi. Tad visi apsēžas. Tas, kuram nav krēsla, paliek stāvēt, un to sauc par “jūru”. “Jūra” dod visiem dalībniekiem zivju vai jūras dzīvnieku vārdus. Tad “jūra” staigā pa rotaļnieku rindām un nosauc vienu vai vairākas „zivis”. “Zivis” pieceļas un seko “jūrai”, kas iet pa priekšu, izpildot dažādas „zivju” darbības vai kustības.

Piemēram, ja “jūra” saka -,vējš griežas”, tad pati apgriezās un visiem līdzgājējiem arī jāgriežas. Ja sauc “jūra viļņo”, tad “jūra” tupdamās un pieceldamās iet ātri uz priekšu un “zivīm” jādara tāpat. Kad „jūra” saka -,jūras karalis brauc ar visām savām meitām!” , tad pati klanās un sveicina savu karali un visas “zivis” arī klanās un sveicina “karali” utt. Kad „jūra” izsaukusi visas „zivis” un neviens rotaļnieks nesēž savā vietā, un, kad visi labi izstaigājušies un izkustējušies, vadonis žigli apsēžas un iesaucas: „Tagad jūra ir mierīga”. Nu katram

jāmēģina apsēsties uz krēsla. Tikai viens paliek bez vietas. Tas stājas „jūras” vietā. Tas, kurš apsēžas sava vecajā vietā, dod ķīlu. Jo izveicīgāks „jūras” tēlotājs, jo rotaļa izdodas interesantāka.

Sij, sij sietiņ! [21; 51]

Rotaļas uzdevums. Attīstīt veiklību un prasmi izvairīties.

Rotaļas gaita.

Rotaļnieki blakus pa diviem sastājas rindā, viens nostājas priekšā un sauc pāri rindai:

-Sij, sij, sietiņ...

No aizmugures prasa: " Ko sietiņš grib?"

Pirmais atbild: „Smalko miltiņ'."

Otrais atbild: „ Le pakaļ...".

Pēc tam pēdējais pāris skrien gar rindas malu uz priekšu. Ja pārim izdodas priekšā saskriet kopā un nepārinieks nevar nevienu bēdzēju saķert, tad viņš paliek par jautātāju. Ja izdodas kādu bēdzēju saķert, tas nāk viņā vietā, bet ķērājs stājas pāru rindas priekšgalā. Pēc tam rotaļa turpinās.

Cālišu ķeršana [21; 51]

Rotaļas uzdevums. Vingrināties skriet ar izvairīšanos.

Rotaļas materiāli. Lakats.

Rotaļas gaita.

No rotaļas dalībniekiem izvēlas vienu vanagu, kuram aizsien acis. Tad vanagu aizved sānos.

Vanags prasa:

-Kur tu mani vedīsi?

-Uz krājuma pagrabu - atbild vedēja.

-Kur karote?

-Meklē pats- vedējs atbild un palaiž vanagu vaļā.

Cāliši, plaukstas sizdami, bēg no vanaga, bet viņš mēģina tos saķert.

Pie lāča silā [18; 30]

Laukumā vienā galā novelk svītru. Tā ir meža mala. Aiz svītras norāda vietu lācim (viens no rotaļas dalībniekiem). Pārējie dalībnieki ir bērni, kuri atrodas savās mājās. Skolotājs saka: “Bērni, ejiet pastaigāties!” Bērni dodas uz mežmalu, lasot ogas un sēnes (atdarina attiecīgas kustības), un vienlaikus kopā skanē dzejoli: “Mēs pa mēžu staigājam, sēnes, ogas meklējam, pēkšņi lācis nāk, rūkdams ķert mūs sāk.” Lāci pa šo laiku jātur savā vietā. Kad

rotaļas dalībnieki izrunā pēdējo vārdu “sāk”, lācis pieceļas un sāk ķert bērnus. Kad lācis ir noķēris 3 - 5 bērnus, tiek izvēlēts cits lācis.

Tauriņu ķēršana [18; 39]

No rotaļu dalībniekiem izvēlas 4 bērnus – tie ir tauriņu ķērāji. Pārējie bērni ir tauriņi. Tauriņu ķērāji noiet laukuma malā. Pēc signāla “Tauriņi lido”, tauriņi sāk lidot pa visu laukumu. Pēc signāla “Ķer!”, tauriņi ķērāji izskrien no savas mājas un dodas ķert tauriņus. Viņi ķer, aptverot tauriņu rokām, t. i., sadodas rokās tā, lai tauriņš paliktu vidū. Noķerto tauriņu viņi ved uz savu māju. Kad noķerti 3 – 5 tauriņi, nosaka, kurš ķērāju pāris bija veiklāks, izvēlās jaunus ķērājus.

Zaķis bezpajumtnieks [18; 45]

No rotaļas dalībniekiem izraugās mednieku un zaķi bezpajumtnieku. Pārējie bērni – zaķi sadodas rokās pāros. Zaķis bezpajumtnieks aizskrien, bet mednieks dzenās viņam pakaļ. Zaķis var paglābties no mednieka, ieskrienot kādā no pāriem izveidotajā mājiņā. Tas bērns, kurš stāv zaķim aiz muguras, bēg prom, jo tagad viņš kļūst par zaķi bezpajumtnieku.

Rotaļspēles, kuru mērķis ir veicināt bērnos pozitīvi saudzējošo attieksmi pret lietām, ar kurām darbojas, uz dzīvām būtnēm, ar kurām sastopas.

Mūsu pasakas [21; 26]

Rotaļas uzdevums.

Attīstīt iztēli, emocijas un jūtas.

Rotaļas materiāli.

Dažādu priekšmetu attēli.

Rotaļas gaita.

„Mūsu pasakās” vienkopus mīļi sadzīvo gan meža dzīvnieki, gan mājdzīvnieki, gan galda piederumi, gan dažādas rotaļlietas. Bērnu fantāzija izveidojusi aizraujošus notikumus un interesantus pasaku varoņus.

Pāru attēli [21; 46]

Rotaļas uzdevums.

Iepazīšana ar apkārtni, nostiprināt vārdu krājumu un runu, attīstīt uzmanību

Rotaļas materiāli. Ziedu attēli (koku attēli utt.)

Rotaļas gaita.

Spēles dalībnieki mēklē pāri kartītei, kas viņiem ir rokās

Variants: zieds ar tādu pašu nosaukumu, bet citā krāsā, dažādos lielumos

Kurš ātrāk saliks? [21; 46]

Rotaļas uzdevums.

Attīsta uzmanību, orientēšanās spējas, reakciju, krāsu izjūtu, ziedu (koku) nosaukumus
Salikt ziedu (koku) attēlu no 4 - 6 fragmentiem

Rotaļas materiāli. Grieztie attēli.

Rotaļas gaita.

Audzinātāja izvēlas attēlus ar bērniem pazīstamiem ziediem (kokiem). Kartītes katram spēles dalībniekam var būt atšķirīgas. Rotaļa ar sacensības elementiem, kur 2 vai vairāki bērni liek ziedu (koku) attēlu.

Atrod ziedu? [21; 46]

Rotaļas uzdevums.

Aktīvizēt bērnu vārdu krājumu, nostiprināt atmiņā bērniem pazīstamu ziedu nosaukumus. Attīsta novērošanas spējas un uzmanību. Pēc dota attēla atrast telpā vai pļavā tādu pašu ziedu, nolikt pie tā attēlu, bet nenoplūkt.

Rotaļas materiāli. Vāzes un puķu podi ar ziediem, kartiņas.

Rotaļas gaita.

Bērns paņem kāda zieda attēlu, nosauc ziedu un dodās meklēt ziedu telpā vai pļavā. Pirmajās reizēs attēlā redzama ziedā krāsa sakrīt ar meklējamā zieda krāsu, vēlāk tās var atšķirties

Ieklausies un atrodi! [21; 47]

Rotaļas uzdevums.

Iepazīt tuvākas ziedes, attīstīt novērošanas spējas, atmiņu, uzmanību. Atrast ziedu pēc nosaukuma un apraksta.

Rotaļas materiāli. Bērni ir pļavā vai darzā.

Rotaļas gaita.

Skolotāja apraksta ziedu, bet bērni sameklē to dabā. Par atrasto ziedu un pareizo atbildi saņem tā zieda attēlu. Vādošais var būt arī bērns.

Svinam svētkus [14; 30 -31]

Uzdevumi

- > Sniegt priekšstatu par augu kopšanu.
- > Veidot saudzīgu attieksmi pret apkārtējo vidi.
- > Rosināt bērnus iesaistīties dēstu stādīšana podiņos.

Materiāli. Liela kaste, vēstule.

Izdales materiāli. Plastmasas puķu podi, puķu dēsti, augsne, lāpstiņas, lējkannas, ūdens.

Nodarbības gaita

Saimnieks ienes pasta sūtījumu - lielu kasti. Skolotāja rosina bērnus aplūkot sūtījumu. Ver vaļā kasti un atrod vēstuli. Skolotāja lasa vēstuli:

"Labdien, bērni. Vēstuli jums raksta Pavasara rūķis. Nosūtu mazu pārsteigumu. Esmu pārliecināts, ka spēsiet paveikt šo mazu darbiņu. Tuvojas svētki. Jums būs lieliskas dāvanas. Lai Jums veicas! Pavasara rūķis."

No kastes izņem atsūtītās mantas. Kopā ar bērniem spriež, ko ar tām var darīt. Nonāk pie secinājuma, ka puķu dēsti ir jāstāda podos. Skolotāja skaidro un demonstrē stādīšanas secību: podos ieber nedaudz augsnes, ieliek dēstus, pieber augsni gandrīz līdz poda virsmai, iespiež to. Katrs bērns stāda 1 dēstu. Novieto podiņus uz palodzes, un skolotāja izstāsta puķu kopšanas noteikumus. Skolotāja atgādina vēstulē minēto rūķa vēlējumu.

Rotaļspēles, kuru mērķis ir veicināt bērnos personības higiēnas un pašapkalpošanas prasmes.

Mana mute saka labus vārdus [21; 25]

Rotalas uzdevums.

Vingrināties teikt labus (uzmudrinošus, mīļus) vārdus.

Rotaļas gaita.

Teiksim labus vārdus! Par katru nosaukto vārdu tu saņemsi kastanīti. Kurš nosauks vairāk labu vārdu?

Saksim rotaļu! Es esmu liela, smaidīga, mīļa... Māmiņa ir... Tētis ir...

Virtuve [21; 24]

Rotaļas uzdevums.

Aktīvizēt pareizos virtuves priekšmetu nosaukumus.

Rotaļas materiāli.

Virtuve (rotaļa var noritēt virtuvē)

Rotaļas gaita.

Vienu no rotaļniekiem ieceļ par saimnieku. Aplī saliktie krēsli apzīmē virtuvi. Virtuvē, kā zināms, atrodas visādi piederumi - plīts, panna, ūdens, toveris, malka, spainis... Katrs rotaļas dalībnieks izvēlas vienu no šiem vārdiem un apsēžas uz krēsla. Saimniece, staigājot pa apli, pieiet pie vienas vai otras „lietas” un sāk ar to sarunāties. Saimniece drīkst jautāt un prasīt, ko vien vēlas. Uzrunātā „virtuves lieta” drīkst atbildēt tikai uz to, kas viņa ir. Atbildētājs nedrīkst smieties.

Virtuvi drīkst aizstāt citas telpas - koridors, bērnu istaba, trauku skapis u. c.

Veiklais pavārs [21; 24]

Rotaļas uzdevums.

Aktīvizēt vārdu krājumu, kas saistīts ar ēdienu nosaukumiem.

Rotaļas gaita.

Divi rotaļas dalībnieki nostājas pie līnijas. Pārējie ir vērtētāji. Pēc signāla, rotaļas dalībnieki virzās uz priekšu, liekot pēdu pie pēdas, nosaucot dažādus ēdienus, piemēram, kartupeļu biezenis, kāpostu zupa utt. Uzvar tas dalībnieks, kurš ir nosaucis visvairāk ēdienu

un aizgājis vistālāk. Rotaļas vērtētāji raugās, lai dalībnieki nenosauktu atkārtoti vienu un to pašu ēdienu.

Kur to lieto? [21; 25]

Rotaļas uzdevums.

Aktīvizēt vārdu krājuma darbības vārdus.

Rotaļas materiāli.

Dažādi priekšmeti.

Rotaļas gaita.

Rotaļnieki izvēlas vienu vādošo. Vādošais nostājas apļa vidū, izvēlas priekšmetu, par kura lietošanu jautā pārējiem: „Kur to lieto? Ko ar to dara?” utt. Kad par izvēlēto lietu visi savas domas izteikuši, ņem jaunu priekšmetu un turpina rotaļu. Tam, kurš tūlīt nevar atbildēt, kādam nolūkam nosaukto priekšmetu lieto, atbild nepareizi, vai arī atkārtoti to, ko kāds cits rotaļnieks jau teicis, jādod kļūla.

Svētku svinēšana - Bitītes dzimšanas diena [14; 39 - 40]

Uzdevumi

- > Pilnveidot iemaņas galda klāšanā.
- > Nostiprināt bērnu priekšstatus par dzimšanas dienas svinību sagatavošanu un svinēšanu: sevīs uzpošanu, uzvedību viesos, dāvanas sagatavošanu.
- > Vingrināt sadarbības prasmes, kopā veicot kolektīvu darbu.

Iepriekšējais darbs. Bijušas sarunas ar bērniem par svētkiem, svētku galda klāšanu, fotoizstāde no bērnu dzimšanas dienu svinībām. Grupā tiek svinētas bērnu dzimšanas dienas, kurās sveic jubilāru, klāj svētku galdu, iet rotaļās, fotografējās, cienājas.

Uzskates un izdales materiāli. Grozs ar iespējamām dāvanām Bitītei, dāvanu maisiņi, bites un taureņa maskas skolotājām, papīra lelles, leļļu apģērbs, pavirši iesaiņota dāvana, cienasts, ķemme, spogulis.

Nodarbības gaita

Atlidojusi Bite, kura vēlas nosvinēt savu dzimšanas dienu kopā ar bērniem. Tāpat kā grupas jubilārs, arī Bite vēlas iet rotaļā "Kas dārzā?" kopā ar bērniem. Ierodas nekārtīgs Taurenis, sveic Bitīti dzimšanas dienā un saka: “Še tev dāvana!” Dāvana ir pavirši iesaiņota, Taurenis uzvedas nepieklājīgi, pieprasa cienastu.

Bitītei ir kauns par savu ciemiņu, Viņa lūdz bērnus palīdzēt iemācīt Taurenim, kā uzvesties svinībās. Skolotāja aicina bērnus palīdzēt Taurenim, pastāstot un parādot, kā

jāuzvedas viesībās. Sevis uzkopšana, dāvanu iesaiņošana. Bīdīte aicina visus pie svētku galda.

Loto [33; 71]

Kartītes ar ziedu zīmējumiem noliek galda vidū. Spēles dalībnieki pēc kārtas ņem pa vienai kartītei un visiem parāda, kas uz tās uzzīmēts. Vajadzīgas patur sev, parējās piedāvā citiem: „Kam vajag?” Bērns, kurš vāc rudens ziedus palūdz kartīti. Uzvar tas, kurš ātrāk par citiem savāc visas savas kartītes. Pēc tāda principa var nospēlēt spēles ar citu saturu: Dzīvnieku loto, Sociālo prasmju attīstības loto, Pašapkalpošanas prasmju loto utt.

Saliec attēlu [33; 82]

Bērnam piedāvā salikt attēlu, kas satāv no vairākam daļām. Spēlei var izvēlēties jebkurus tematiskus attēlus, piemēram, tas varētu būt personiskā higiēna un pašapkalpošanas iemaņas (mazgāšanas, zobu tīrīšana, mājas darbi utt.). Bērns sākuma apgūst spēles darbību kopā ar skolotāju, pēc tam var spēlēt pāri ar citu bērnu, ievērojot savu kārtību.

Rotaļnodarbība „Bērnudārzs” [39;]

Mērķis. Bērnu zināšanu iestiprināšana par medmāsu, ārsta, pavāra, sētnieka un citu bērnudārza darbinieku darbu. Interesu un cieņu audzināšana viņu darbam. Pateicības attīstīšana bērniem par pieaugušo padarīto darbu priekš viņiem, vēlēšanas sniegt viņiem iespējamo palīdzību. Veicināt kolektīvā spēlē gūto prasmju attīstīšanu.

Ikārtas. Lelles, rotaļlietas trauki, ārsta komplekts, rotaļlietas telefons, aizstājas priekšmeti.

Подготовка к игре. Экскурсия в кабинет врача. Внесение атрибутов для организации игры в «детского вра-И ча». Чтение рассказа А. Кардашовой «Наш доктор». Наблюдение труда прачки. Организация труда детей — стирка кукольного белья. Экскурсия на кухню. Занятие «Испечем для себя и малышей булочки». Лепка продуктов для игры в «повара». Беседа «Кто и как работает в нашем детском саду». Рисование на эту тему. Внесение атрибутов для организации коллективной игры в «детский сад».

Spēles lomas. Ārsts, medmāsa, audzinātājs, vadītāja, mūzikālais darbinieks, aukle, pavārs.

Ход игры. Перед началом игры воспитатель проводит предварительную работу. Вместе с ребятами посещают медицинский кабинет, кухню, прачечную, зал ритмики, кабинет заведующей и беседуют с медицинской сестрой и врачом, поваром, прачкой, заведующей об их работе

После этого в группе воспитатель проводит беседу «Кто и как работает в нашем детском саду», обобщает знания, полученные на экскурсии. Затем с детьми можно поиграть в игру «Режим дня», тем самым, наметив план игры.

Также с детьми можно прочитать рассказы и стихи о детском саде и приготовить необходимые атрибуты к игре: инструменты для доктора, кукольную посуду и т. д.

Далее воспитатель может предложить детям поиграть самостоятельно, если же у детей еще не возникло должного интереса к игре, педагог может выступить в игре как равноправный партнер, выполняя главную или второстепенную роль, косвенно влияя на изменение игровой среды, он может вести коррекцию игровых отношений.

К примеру, он может предложить детям следующие роли: «врач», «медицинская сестра», «воспитатель», «заведующая», «музыкальный работник», «няня», «повар». Когда все роли будут распределены, педагог побуждает детей к игре: «Сейчас нужно провести зарядку с куклами, потом посадить их завтракать». «Няне нужно быстро сходить на кухню и принести завтрак». «После завтрака надо идти на осмотр к врачу».

После завтрака «врач» и «медицинская сестра» внимательно осматривают «детей», каждому дают рекомендации. Один ребенок заболел и «воспитательнице» нужно позвонить по телефону родителям: «Ваша дочка заболела, ее надо забрать из детского сада». После медицинского осмотра «детям» нужно идти на «музыкальное занятие» и т. д.

По ходу игры воспитатель следит за правильным развитием сюжета, сглаживает возникающие конфликты, советует, что можно придумать еще, при желании детей вводит новые роли.

Rotaļnodarbība „Ģimene”[39;]

Mērķis. Veicināt bērnu izdomu radoši reproducēt ģimenes dzīvi spēlēs. Uzlabot spēju patstāvīgi izveidot paredzēto spēles vidi. Morālo jūtu vērtīguma veidošanās. (Cilvēce, mīlestība, līdzjūtība utt.).

Iekārtas. Lelles, rotaļlietas trauki, mēbeles, spēles atribūti (priekšauti, šalles), mūzikālie instrumenti, aizstājas priekšmeti.

Sagatavošanās spēlei. Spēles – nodarbības «It kā mums mājās ir mazulis», «It kā mājās ir tētis un vectētis, bet mamma nav mājās», «Mamma svētķi», «Svētķi mājās», «Lelles dzimšanas diena». Runas par savtarpējām attiecībām ģimenē. Sadarbības spēles ar bērniem sagatavošanas un jaunākas grupās.

Spēles lomas. Vectēvs, vecmāte, mazdēls, mazmeita, mamma, tētis, brālis, māsa.

Ход игры. С целью развития игры воспитатель может сначала побеседовать с детьми на тему «Где работают родители». Раскрыть нравственную сущность деятельности взрослых людей: ответственное отношение к своим обязанностям, взаимопомощь и коллективный характер труда.

Далее педагог побуждает детей творчески воспроизводить в играх быт семьи. Предлагает ребятам соорудить постройку дома по представлению, используя строительный материал. Во время постройки дома учит детей договариваться о совместных действиях, составлять предварительный план конструкции, доводить работу до конца. Затем вносит игрушки (куклы, мебель, посуду и др.), игровые атрибуты (передники, косынки).

После этого педагог совместно с детьми разбирает следующие игровые ситуации: «Когда мамы нет дома», «К нам пришли гости», «Я помогаю маме», «Семейный праздник» и т. д.

Игру «Когда мамы нет дома» можно организовать совместно с младшими детьми, предварительно объяснив цель совместной игры: научить малышей распределять роли, планировать игру, играть самостоятельно.

Игра «К нам пришли гости» должна научить детей, как правильно приглашать в гости, встречать гостей, вручать подарок, вести себя за столом.

В игре «Я помогаю маме» воспитателю необходимо вносить в нее элементы труда: стирка кукольного белья, починка одежды, ремонт книг, уборка помещения. По ходу игры педагог должен подбирать, менять игрушки, предметы, конструировать игровую обстановку с помощью разнообразного подсобного материала, использовать собственные самоделки, применять природный материал.

В сюжеты любимых детских игр педагог должен вносить новое содержание. Например, игра «Семейный праздник» предполагает показ в детском саду концерта, используя детские музыкальные инструменты: рояль, металлофон, бубен, трещетки, дудки, треугольники и др. «Члены семьи» исполняют песни и пляски, читают стихи, шутят, загадывают загадки. Эта игра требует предварительной работы, воспитатель заранее совместно с детьми по их желанию может распределить кто и что будет делать на празднике.

Также педагог может объединять игры, близкие по тематике, создавая возможность длительных коллективных игр, например: «Семья» и «Школа».

Rotaļnodarbība „Viesi”[39;]

Mērķis. Kulturālas iemaņas iestiprināšana, ziņo citiem dažas zināšanas par mājtūrību (istabas uzkopšana).

Iekārtas. Rotaļlietas trauki, iedomāti cienasti, aizstājas priekšmeti, galdi ar galdautu, tējas servīze, vāzes, tēja, pīrāgi.

Sagatavosnās spēlei. Ētikas sarunas: «Gaidam viesus» un «Ejam viesos». Dziesmas «К нам гости пришли» mācīšana. Spēles plāna sastādīšana.

Spēles lomas. Saimnieki un viesi.

Ход игры. Воспитатель может проводить игру в разных вариантах. Ребята могут играть в своей группе в воображаемой ситуации, а могут пригласить гостей из другой группы.

Подготовку к игре педагог начинает с беседы, в которой сообщает, что правила игры требуют, чтобы хозяева были вежливы по отношению к гостям, предупредительны, употребляли вежливые слова: «будьте добры», «пожалуйста», «спасибо», «кушайте на здоровье» и, т. д.

После этого все игровые действия разворачиваются вокруг подготовки к приему гостей и заботы о них. Воспитатель сообщает ребятам, что перед приходом гостей хозяева должны убрать квартиру, украсить ее цветами, накрыть на стол, правильно расставить приборы. Затем взрослый предлагает ребятам договориться, как они встретят гостей, чем их займут.

Также педагог может разучить с детьми куплет известной песенки с хлопками:

К нам гости пришли,
Дорогие пришли,
Мы не зря кисель варили,
Пироги пекли.
И с капустой пирог,
И с картошкой пирог.
А который без начинки —
Самый вкусный пирог!

Затем воспитатель предлагает детям самостоятельно составить план игры, что, как и зачем будет происходить в ней. Он может подать некоторые идеи более интересного развития сюжета, но основное содержание должны придумать сами ребята.

Один из вариантов игры может быть следующим. Когда «гости» пришли, «хозяева» правильно рассказывают их, предлагают самые удобные места. Во время чаепития гостей занимают интересной беседой, их приветливо угощают: «Кушайте, пожалуйста», «Попробуйте этот пирог», «Не хотите ли еще чаю или сока?».

После чаепития «хозяева» с помощью воспитателя развлекают гостей коллективными песнями, загадками, подвижными или словесными играми. Все это

«хозяева» заранее обсуждают и готовят, распределяя, кто какие развлечения будет проводить.

По окончании игры педагогу необходимо коллективно обсудить все ошибки, допущенные хозяевами или гостями.

Rotaļnodarbība „Dzimšanas diena”[39;]

Mērķis. Jūtības un uzmanības audzināšana. Kultūrālo iemaņu iestiprināšana.

Iekārtas. Rotaļlietas trauki, plastilīns, materiļu gabaliņi, diegi, krāsainais papīrs, dabīgs materiāls

Sagatavosšanās spēlei. Sarunas par dzimšanas dienas organizēšanu. Dzejoļu mācīšana, spēļu un atrakcionu izgudrošana. Spēles plāna sastādīšana.

Spēles lomas. Gaviļnieks, mamma, tētis, vecmamma, vectetis, skolotāja, brāļi, māsa, viesi.

Ход игры. Педагог предлагает ребятам самостоятельно составить план игры. Выслушав предложения ребят, педагог может навести детей на мысль объединить сразу три игры: в семью, школу и в день рождения. Распределяются роли, ребята делятся на группы.

Например, дети, играющие в семью, могут разыграть эпизод утра: все встают, умываются, делают зарядку, завтракают, затем дети-ученики уходят в школу, а младшие остаются дома. Они помогают старшим членам семьи готовиться ко дню рождения.

Школьники и гости (товарищи именинника) где-то рядом в группе могут играть в школу. Кого-то выбирают на роль учителя, остальные — ученики. Таким образом, пока дома готовятся ко дню рождения, старшие братья и сестры, именинник и его товарищи учатся в школе.

Содержание игры в день рождения может проводиться аналогично содержанию игры в гости: уборка квартиры, приготовление угощений, подарков.

Когда дома все готово, зовут именинника и гостей. Все остальные игры свертываются, ребята начинают играть в день рождения: именинника тепло поздравляют родственники и друзья, дарят ему подарки, окружают вниманием, угощают, предлагая все самое лучшее. Члены семьи и сам именинник заботятся о том, чтобы гостям было весело и хорошо. Они заранее договариваются, кто и как будет развлекать гостей, придумывают игры, аттракционы, читают стихи, загадывают загадки и т. д.

Когда день рождения заканчивается, гостей вежливо провожают, помогают им одеться. Члены семьи ложатся спать.

По окончании игры воспитатель совместно с детьми делятся своими впечатлениями об игре, обсуждают интересные моменты и ошибки, допущенные в игре.

Bakalura darbs „VECĀKĀ PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNU SOCIĀLO PRASMJU VEICINĀŠANA ROTAĻU DARBĪBĀ” izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Pedagoģijas nodaļā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti.

Autors: Nadežda Ozoliņa

---

paraksts un datums

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: akad. grāds, ieņemamais amats Asoc. prof., Dr. psych. Lūcija Rutka

---

paraksts un datums

Recenzents:

Darbs iesniegts Pedagoģijas nodaļā _____.____.2010.

Metodiķe:

---

paraksts un datums

Kursa darbs aizstāvēts komisijas sēdē

_____.____.2008. prot. Nr. _____, vērtējums ____ (_____)

Komisijas sekretāre:

---

paraksts un datums

